

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT

1989

LOKALHISTORISK ARKIV
STUBBEKØBING

ÅRSSKRIFT

1989

LOKALHISTORISK ARKIV
STUBBEKØBING

INDHOLDSFORTEGNELSE

Dengang der var sejlskonnerter til	3
Da vi havde borgervæbning	10
Aastrup Forsamlingshus	13
En aftægtskontrakt.....	20
Gamle skovridere på Corselitze	25
En visitatsprotokol	32
Stavnsbåndets løsning førte til	
sygekassernes opblomstring.....	42
Festskuespillet "Elverhøj" i anlægget	48
Da badmintonen kom til Stubbekøbing	53
Stangerup skovbal	57
Fra fæster til selveje.....	59
Min barndom på Næsgaard	65
Et tilbageblik i lystanlæggets historie	71
Stubbekøbing Folkebogsamling.....	75
"Ærekrands/Himmelbrev".....	82
Dagligliv hos H.P. Koch i Horbelev	
præstegård	85
Hans Egede og Stubbekøbing.....	91
Årsberetning fra Arkivet.....	98
Årsberetning fra Lokalhistorisk Forening	99

Udgivet af Lokalhistorisk Forening for Stubbekøbing
kommune.

Redaktion: Foreningens bestyrelse

Tryk: LYSKO-PRINT, NYSTED

ISSN 0109-2162

DENGANG DER VAR

SEJLSKONNERTER TIL !

I sommeren 1988 fik Lokalhistorisk arkiv besøg af lederen af Jens Hansens Søfartsmuseum i Marstal. Han søgte forskellige oplysninger i arkivet, og med sig havde han et eksemplar af Ærø avis fra 9. juli 1988. På forsiden kunne man her læse, at Marstal havde haft besøg af et større lystfartøj "Lilleholm" af Lübeck og ved nærmere undersøgelser viste det sig, at denne skonnert var løbet af stablen i Marstal for 95 år siden under navnet "Dorthea", bygget af en kun 20 år gammel skibsbygmester ved navn: Otto Emil Peter Hansen.

I 1899 flyttede Otto Hansen til Stubbekøbing, hvor der var en byggeplads ledig med et værksted og en lille ophalerbedding. Han løste den 5. juni 1899 borgerbrev i Stubbekøbing som skibs- og bådbygger. Den første medarbejder, han antog, var tømrer Laurits Hansen, som boede i det gamle Bomhus på hjørnet af Ringgårdsstræde og Nykøbingvej.

I perioden mellem 1900 og 1920 blev der her på Stubbekøbing Skibsværft nybygget ialt 16 skonnert-er, hver lastede ca. 100 - 115 tons, dog skal nævnes, at "Skandia" lastede 350 tons, og "Tuna" lastede 220 tons, en ganske anselig mængde, som krævede omkring 10 mands beskæftigelse, idet der udover nybygningerne også var en del reparationer. Også mindre både og joller blev der bygget her.

Af nybygningerne kan nævnes søsterskibene "Apollo" til Albert C. Albertsen, "Kastor" til broderen Rasmus Albertsen og "Alta" til svogeren, Marius Albertsen.

FOR DOKUMENTER AF
FØRSTE KLASSE,
som koster 1000 Kroner,
Stempel-Tarif No 19.

FOR DOKUMENTER AF
ANDEN KLASSE,
som koster 500 Kroner,
Takt: 8 Kroner.

G. Brün

Borgemeester

Da Otto Emil Peter Hansen, deres søn i Gøben, har
den 10. Januar 1873, for sig selv godtgjort medskrevet
Bøgen til at vinde Borgerskab, meddeles der hermed
Herred efter hans deraf fremværende Begæring, som
dansk som Skibs- og Handtøgger i Skibbygdning.

I Hensende herfor er betalt 24 Kr. i Stempelafgift
8 Kr., beløbet 32 Kr., skrevet For og Indleveret.

Skibbygdning Borgemeesterens den 9. Januar 1873

G. Brün
Bt.

Borgemeester

for Otto Emil Peter Hansen

som Skibs- og Handtøgger i Skibbygdning.

Nedenstående fartøjer er bygget i tiden mellem 1900 og 1920:

- 1900.....Grønsund færge
til færgeriejer Prehn, Møen..
- 1902.....SKANDIA af Marstal,
3 mst. skonnert, til et partsrederi.
- 1900.....FREIA af Troense,
2 mst. galease, til skipper M. Hansen.
- 1903.....KARL, af Ærøskøbing,
2 mst. skonnert, til skipper Johansen.
- 1904.....POLLUX af Stubbekøb-
ing, 2 mst. skonnert, til paketrederi.
- 1905.....APOLLO af Marstal,
3 mst. skonnert.
- 1906.....KASTOR af Marstal,
3 mst. skonnert.
- 1906.....ALTA Marstal, 3
mst. skonnert.
- 1907.....FORTUNA af Køge, 2
mst. skonnert, til skipper Fr. Stage.
- 1908.....LIKKA af Marstal, 3
mst. skonnert.
- 1910.....FIONA af Køge, 2 mst.
skonnert, til skipper S. Stage.
- 1912.....NAOMI af Ommel, 2
mst. skonnert.
- 1913CÆSAR af Nykøbing F.,
2 mst. skonnert.

1914.....FORTUNA af Køge, 2
mst. skonnert, til skipper Fr. Stage.

1915.....LILLI af Århus, 2
mst. skonnert.

1920.....TUNA af Hven, 3 mst.
skonnert, til skipper G. Christensen:

Stubbekøbing, 10. marts 1983.

Stubbekøbing 10 marts 1983

Key Hansen.

Enkelte af disse stolte skonnerter skæbne kender man lidt til, bl.a. "Apollo", som senere blev omdøbt til "Ramshøj", blev genoprigget og var omkr. 1970 restaurationssskib i Californien, U.S.A. Om den stadig eksisterer, vides dog ikke.

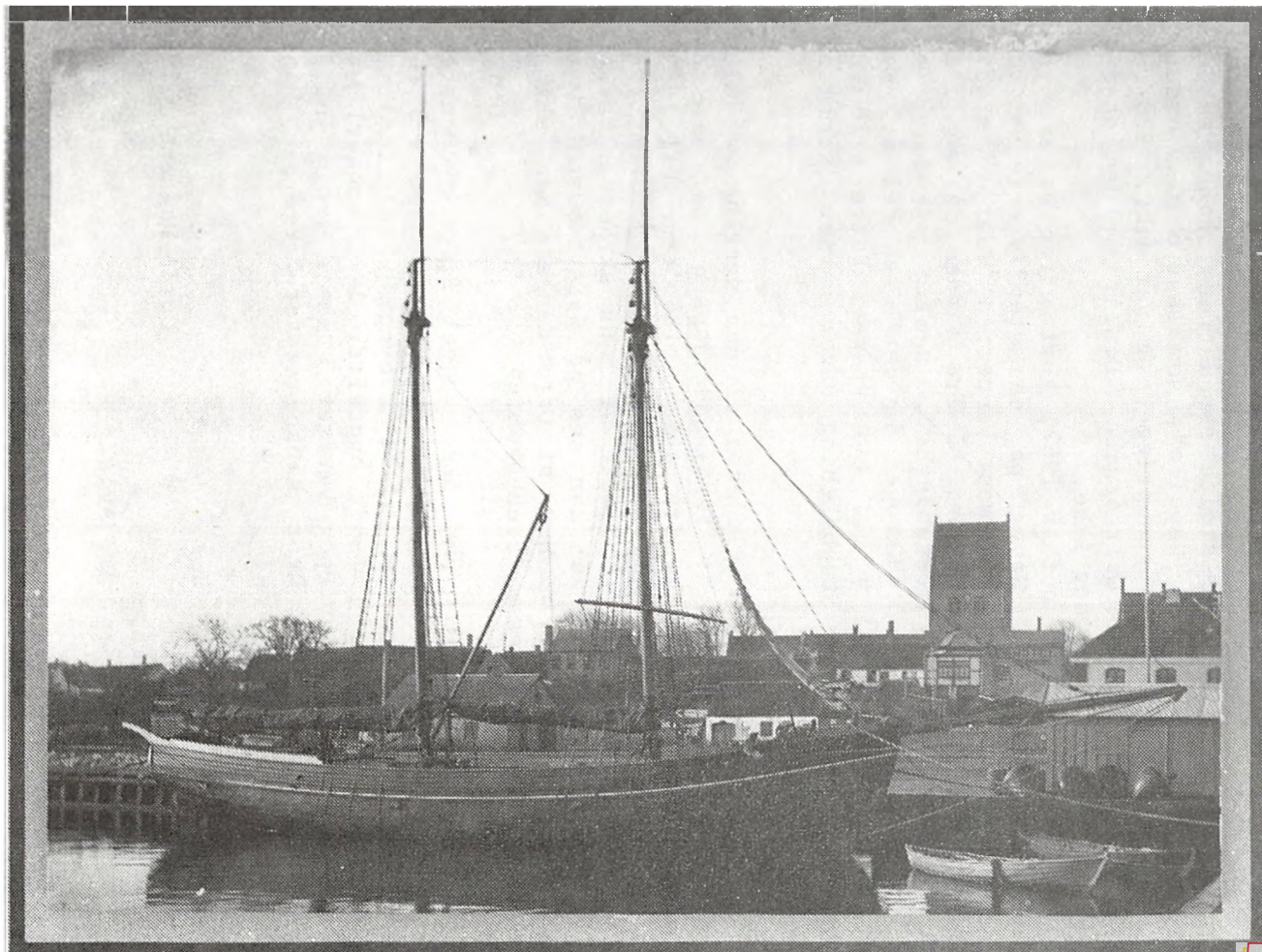
"Kastor" forsvandt i 1962, kort efter at den var blevet købt til Søby, på en stenfiskerrejse ved Gedser-rev, medens tre-mastskonnerten "Elinor" stadig lever i bedste velgående. På Ærø findes der en lille rest af en "Stubbekøbing", nemlig stumperne af "Taifun" i Kleven. Skroget lå der i en del år, men så satte en tysker ild til vraget. Dette skib var bygget i 1903 i Stubbekøbing under navnet "Karl" af Ærøskøbing.

Otto Hansen var plejesøn af den dengang særdeles kendte skibsbygmester Ferdinand Hansen, der har søsat omkring 30 skibe fra midt i 1860'erne til 1899, og som byggede på det sted, der i dag kaldes Erik-sens Plads. Det mest kendte af hans skibe var barken "Agent Petersen", som kan ses på Søfartsmuseet i en model, udført og skænket af Otto Hansens søn, skibsbygmester Kaj Hansen, Stubbekøbing.

Efter 1920 blev der ikke bygget flere skonnerter på værftet i Stubbekøbing, det blev drevet som reparationsværft med en lille nybygning ind imellem. Otto Hansen døde i 1947, hvorefter de 2 sønner, Ove og Kaj Hansen, overtog værftet i samme gænge indtil 31. december 1969, hvor skibsbygmester Børge Bach Hansen købte dette.

Carlo Hansen

Kilder: Carlo Hansen
Kaj Hansen, Ærø Avis.

DA VI HAVDE BORGERVÆBNING

Under de urolige forhold først i 1800-tallet i Napoleonstiden blev der i Stubbekøbing oprettet en Borgervæbning i henhold til reglement af 4. juni 1802.

Denne Borgervæbning blev stillet under befaling af købmand Ditlev Scheel, og da man efter megen besvær havde fået en del geværer til låns, kunne væbningen stille på torvet til parade og eksercits.

Det mest ufredelige i Borgervæbningens virksomhed synes at være foregået indenfor egne rammer. Ikke alle var lige glade for tjenesten i korpset, og der var også stridigheder mellem officererne. En af dem, købmand Peter Staal, der var sekondløjtnant i Borgervæbningen, fik således sin afsked, da han gik amok overfor eksercermester Danielsen, der hersede med eksercitsen med sekondløjtnantens købmandskarl, der ikke ville finde sig i at være i et sådant "skrabsammenkompagni", idet han prælede af at have stået i et reelt korps.

Samtidig med at købmands-løjtnanten fik sin afsked, fik hans karl en bøde på 4 rigsdaler for sin obsternæsighed.

I Borgervæbningens levetid havde Stubbekøbing i øvrigt flere år en større styrke infanteri og også til tider en del artilleri liggende i byen. I året 1807 blev der holdt strandvagt, og ved kysterne var vagtfolkene parat til at lade blus gå til vejrs, om noget måtte hænde. Faktisk en tilsvarende situation, som i meget gammel tid, hvor bavnene måtte lyse i ufredstider.

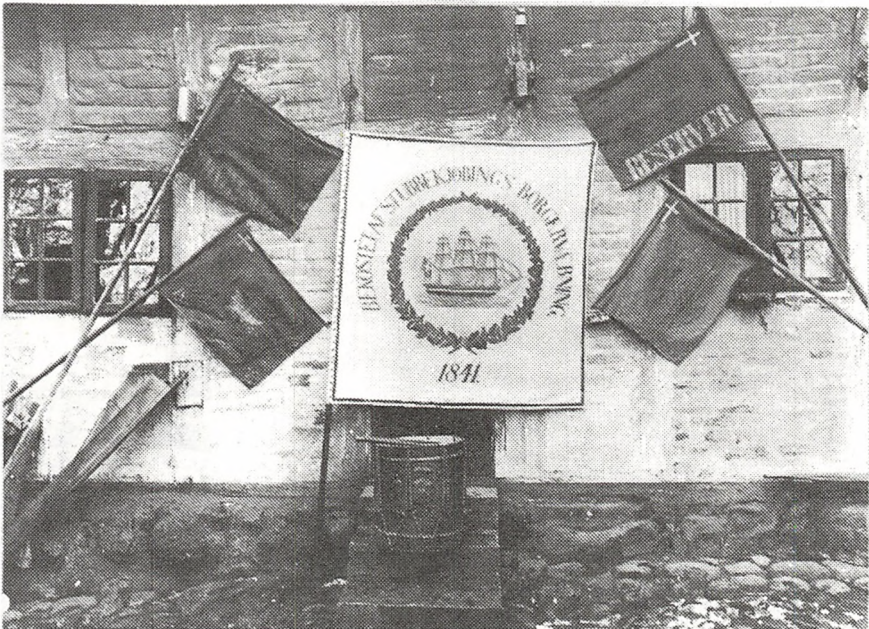
Man havde i øvrigt også måttet indrette et lazaret med 8 senge på skolen, men værre blev det, da general Ewald hen på året 1807 til borgernes fortvivlelse rekvirerede et lazaret med 50 senge.

Først i 1825 opløstes Borgervæbningen, og ved kgl. resolution blev der i stedet oprettet et politikorps, der kom til at bestå af 24 mand med købmand Malling som kaptajn, som dog i 1829 blev afløst af købmand Scheel, "hvorved uniformeringen blev meget forbedret".

Man manglede dog et musikkorps til korpsets forskønnelse og til at give det, det rette militære smæld, men man måtte nøjes med en tambour, da der intet musikpersonale fandtes i Stubbekøbing. Den eftertragtede musik fik man endelig i 1841 ved hjælp af frivillige bidrag fra officerer og mandskab. For de 30-40 rigsdaler der indkom, lejede man musik til hver våbenøvelse, og der blev også råd til for renten af kapitalen at bekoste en ny fane med indskriften:

" BEKOSTET AF STUBBEKØBING BORGERVÆBNING 1841".

og forsynet med byens våben og egekrans.

I 1848 blev korpset atter udvidet efter et reglement af 6. juni som "Stubbekøbing Politi og frivillige Korps", og skal iflg. reglementets første paragraf "forblive og værne om Købstaden og nærmeste Omegn i Tilfælde af et fjendtligt Overfald".

Ved krigens udbrud blev man fra krigsministeriet forsynet med 50 geværer, men senere fik korpset dog på ny et mere borgerligt præg, og ved reglementer i 1855 og 1873 fra justitsministeriet et brandkorps og et politikorps, som en særlig ordensafdeling af brandkorpset, hvis ældste historie går endnu længere tilbage.

Den før omtalte fane blev højtideligt indviet på kongens fødselsdag den 18. september 1841 af korpsets høje chef, Stiftamtmand v.Jessen, og der blev afholdt parade og efterfølgende bal som sædvanligt på denne højtidsdag.

Erik Mahnfeldt

Kilder: Lolland-Falsters Ventrebld.

AASTRUP FORSAMLINGSHUS

I Stubbekøbing Avis af den 6. december 1897 gives en beretning om indvielsen af Åstrup forsamlingshus. Det oplyses i artiklen, at bygningen var tegnet af bygmester Jensen, Eskilstrup, medens murermester Kr. Koch, Stangerup, stod for selve arbejdet.

Et par hundrede deltagere var mødt op, da H.P. Skytte, Åstrup, kunne byde velkommen. Efter at han havde gjort rede for arbejdets gang og havde udtalt gode ønsker for fremtiden, fik redaktør Føns ordet. Han gik ud fra en hilsen fra 1848 til den daværende konge, Frederik den Syvende:

"To store Ønsker Danmarks Hjerte rummer,
og kun for dem det ofre vil sit Blod,
for Frihed og for Danskhed vil det stride".

Han nævnte, at det ægte danske er en stærk magt, der bl.a. viste sig i sønderjydernes kamp, og han glædede sig over, at man i en økonomisk vanskelig tid kunne samles om opgaver, der ikke var bestemt til direkte at fremme økonomiske interesser. Han kom ind på de anstrengelser, man havde gjort sig efter det ulykkelige år 1864 for at fremme undervisning i børneskoler og på højskoler, og han så rejsningen af et forsamlingshus som led i det store folkearbejde.

Taleren advarede mod at gøre forsamlingshuset til et rent forlystelses-etablisement og pegede på positive aktiviteter som gymnastik, husflid og aftenskole, og han sluttede med ønsket om, at mange måtte hente god oplysning og lyse minder fra det hus, der helst skulle betragtes som samlingssted for sognets åndelige interesser, og dermed slutter avisens omtale.

Forud for vedtagelsen af byggeriet var der tegnet aktier á 10 kr. og det var lykkedes den 9 - mand store komité at få afsat et tilstrækkeligt stort antal.

Aktindsigelse til Kaitnings Sagns Forretningsfører!

Ved Blide søm blev afholdt Sindsagen den 2 Mai - og flere
 Mand fra de foriættelige Sagn i Kaitning Sagn - blev
 det forhandlet om at forrige en Aktindsigelse til
 Gang til Opførelse af et Forretningshus i den gamle
 Strøge og Vejning, især i midten af
 Sagn. og blev det i den sidste Indsigelse med et
 forberedende Forslag p. 9. Medlemmer, til i alle Sagn
 Sager at tegne Aktier a 10 Kroner pr. Aktie, for at se
 om det af Indvinderne vil blive gennemført af Sagen.
 Her Aktindsigelsen er stillet af Revisoren tilfreds
 de, vil det blive indvundet til en Generalforsamling
 hvor det vil blive valgt Revisorer, forlaget en Forsamling
 om Hjørte af Sagsregning, Opførelse af Forretnings
 huset, Arbejdelse af Vedtægter for Forretningen osv. m.

f. i. Kaitning den 5te Mai 1892

Chr. Laurits Chr. Jensen. A. Pedersen J. Clausen J. P. Clausen U. P. Vinding
 Niine Vejninge Lokumst. Møide
 Ole Laurits Hans Lauritsen U. P. Skjelt
 Møide Kaitning

Advalgte Aktindsigelse

Chr. Laurits Niine	5	Hann	1	
Chr. Jensen Niine	2	P. B. Nielsen	2	Anders Hansen 2
A. Pedersen Vejninge	5	Chr. Skjelt	2	
J. Clausen Niine	5	H. B. Nielsen	1	48
J. P. Clausen Lokumst	2	St. Ha. m. m.	5	Chr. Skjelt 5
U. P. Vinding Møide	2	U. P. Skjelt	2	58
Ole Laurits Niine	21	H. P. Skjelt	2	
Hans Laurits Kaitning	5	H. P. Lauritsen	1	
U. P. Skjelt Niine	5	Chr. Christensen	1	
Hans Lauritsen	3	H. P. Lauritsen	3	71 68
Hans Lauritsen	2	U. P. Skjelt	1	64 64
Hans Lauritsen	1	Jens Skjelt	2	135 132
Hans Lauritsen	2	Jørgen Lauritsen	5	

Til køb af jord, opførelse af bygninger, plantning af hække samt indkøb af inventar er der medgået kr. 8.470,40. Resten lånes i Åstrup Sparekasse.

1. maj 1898 - 1. maj 1899.

Den første vært er sadelmager Nielsen. Mellem ham og husets bestyrelse indgås følgende akkord:

"Ved alle forsamlingsbygningens festligheder, hvor aktionærerne selv er værter, er akkord med sadelmager Nielsen afsluttet på følgende vilkår:

Til bal med dans..... 10 kr.
for 4 opvartere, og.....5 -
for 4 opvartere.
Ved generalforsamlinger o.lign.....3 -
for hver opvarter, når mødet er afsluttet ved
midnat.

Når foreningen er vært og netto har tjent
over 60 kr. er betalingen.....12 kr.
- 50 kr.....10 -
- 40 kr.....8 -
- 30 kr.....6 -
- 20 kr.....5 -
- 10 kr.....3 -
und. 10 kr.....2 kr.

Sadelmager Nielsen får desuden den første krone, som foreningerne giver for lys og varme. Aktieselskabet besørger udgifterne til lys og opvarmning. Sadelmager Nielsen tager hele for-tjenesten ved sognerådets møder.

Ved licitationen er aktieselskabet selv vært. Sognerådet giver 40 kr. om året for husly, lys og varme. Chr. Christensen giver for stalden

10 kr. årlig. Han modtager gødningen.
Således vedtaget og underskrevet af bestyrelsen
og værten for forsamlingsbygningen.

Moseby, den 2. april 1898.

H.P. Skytte A.Pedersen P.Larsen I.P.Hansen

formand

H.A. Vinding

H.S. Nielsen

vært.

Denne akkord holder kun det ene år. Der bliver
så antaget ny vært og indgået ny kontrakt. Også den
gang har de måttet erkende, at al begyndelse er svær.

1.maj 1899 - 1.maj 1900.

Den anden vært er skomager Rasmus Hansen. Kontraktens
ordlyd:

*"Jeg overtager al opvartning ved sognerådets,
foredragsforeningens- og diverse foreningers
generalforsamlinger og møder og har her bevært-
ningen uden vederlag.*

*Ved alle foreningsballer er jeg også vært i-
mod at betale til aktieselskabet kr. 20 for
hvert bal.*

*Jeg overtager sognerådets licitationer, ifald
tilladelse hertil kan fås. Andre baller som
sygeforeningens, husmandsforeningens og andre
mulige foreningers baller, som lejer salen til
en lignende fest, er udenfor den kontrakt og
bliver et spørgsmål mellem ham og vedkommende
foreninger, om de vil overdrage beværtningen
til ham".*

*Rasmus Hansen holder sig selv med belysning
og brændsel til alt, som angår hans beværtning*

i bygningen, samt holder rengøringen i bygningen og uden for denne i forsvarlig stand, alt under bestyrelsens kontrol.

Stalden overtages også af Rasmus Hansen, mod at han holder den ren til enhver tid. Betalingen for opstaldning af heste tilkommer ham imod at besørge for- og fraspænding af køretøjerne.

Betalingen bliver 15 øre for bajer, knægte og lign. genstande ved ballerne. Ved andre mindre foreningsammenkomster er prisen 12 øre pr. genstand.

Således vedtaget og underskrevet af formanden og
Rasmus Hansen på bestyrelsens vegne.

H.P. Skytte
formand.

Rasmus Hansen
vært.

Gymnastikforeningen betaler til forsamlingshuset..... 20 kr. pr. år og holder sig selv med lys, varme og rengøring.

Baller betales særskilt.

Sognerådet betaler.....40 kr.pr.år.

Forsamlingsbygningen besørger lys og varme ved møderne.

Foredragsforeningen betaler....1 kr. ved hvert møde."

Fortsætter man læsningen af de gamle protokoller, fremdet tydeligt, at økonomien har været svær at styre. Mange gange er året sluttet med et lille underskud, og man har så måttet ud til aktionærerne og bede om udbetaling af et mindre beløb pr. aktie.

Også stridigheder mellem vært og bestyrelse beretter protokollerne om. Men heldigvis da også om en mængde foreningsmøder og fester, aktiviteter, der beviser, at der var behov for forsamlingsbygningen.

Helene, "Mindet", Stubbekøbing, var en af de mange værter.

Den 23. september 1938 overgår aktieselskabet Åstrup sogns forsamlingsbygning til Foreningen Åstrup sogns forsamlingsbygning.

Medlemmerne hæfter nu solidarisk for de forpligtelser, foreningen har. I 1939 bliver forsamlingshuset ombygget. Ved indvielsen af de nye lokaler var mødt 350 personer. Der var fælles kaffebord á 1,35 kr.!

Den 26. april 1945 blev forsamlingshuset beslaglagt til tyske flygtninge. Det blev igen frigivet den 15. marts 1946. Bestyrelsen anmoder amtet om snarest at få vurderingskommissionen ud at vurdere skaderne, så man kan komme i gang med de nødvendige reparationer. Amtslægen mener ikke, der er grund til at desinficere.

Værten betaler nu 13½ % af omsætningen samt forpagtningsafgift. Forpagtningskontrakten bliver dog stadig ændret i takt med ændringerne på beskatningen af øl og spiritus.

Tirsdag, den 17. oktober 1967 hærger en voldsom storm på Lolland-Falster. Kl. 19.50 blæser vestmuren ned, og hele den store sal styrter sammen. Forsikringen vurderer skaderne til 82.000 kr. Bestyrelsen er bange for, at økonomien ikke kan holde til ny opførelse og drift af forsamlingshuset, og retter henvendelse til Åstrup sogneråd om at overtage forpligtelser og rettigheder.

Ved et møde mellem bestyrelse og sogneråd den 12. februar 1968 enes man om følgende:

1:

Forsamlingsbygningen skal bevares som samlingssted for områdets beboere, og storkommunen skal videreføre denne forpligtelse.

2:

Salen genopføres med ændrede toiletter og mulige forbedringer, så den kan bruges til sport, gymnastik og fester.

3:

Kommunen overtager bevillingen.

4:

Stormskade-erstatningen tilfalder kommunen.

5:

Kommunen overtager al gæld, og bestyrelsen er løst fra alle forpligtelser.

Punkt 1 bliver dog senere ændret, således at forsamlingshuset kan nedlægges, hvis der ikke længere er behov for det.

I 1983 viste det sig vanskeligt at få nogen til at drive forsamlingshuset på de af kommunen stillede betingelser, og faren for nedlæggelse var overhængende.

En kreds af beboere fandt, at det ville være en dårlig løsning. Det resulterede i oprettelsen af Åstrup Beboerforening. Denne forening har nu overtaget driften. Mange forbedringer er foretaget, og såvel beboerforeningens medlemmer som sognets øvrige beboere kan atter glæde sig over, at det gamle hus igen summer af liv og er rammen om foreningsarrangementer og private fester.

Åstrup forsamlingshus er et bevis på, at der stadig er behov for det private initiativ. Vi må håbe, at der stadig er en kreds af mennesker, der har vilje og overskud af kræfter til frivilligt arbejde. Ellers vil mange ting gå i stå.

Kristine Asser Hansen

EN AFTÆGTSKONTRAKT

Generationsskiftet i landbruget volder store problemer i vor tid. Men også i forrige århundrede havde man vanskeligheder. Problemerne var bare anderledes.

Samtidig med, at gårdens købesum og de forskellige byrder og hæftelser blev aftalt, fulgte næsten altid oprettelsen af en aftægtskontrakt, hvori hver enkelt ydelse blev værdisat, og kontrakten blev så tinglyst som en del af skødet. En sådan kontrakt blev f. eks. indgået i Vejringe 1886 mellem en moder og hendes søn, da han overtog hendes gård, der i hartkorn er sat til 6 tdr. og 6 skp. Heri hedder det:

"Så længe jeg lever, underholder Kjøberen eller mulige efterkommende Ejere mig fuldstændig og forsvarlig med Husly, Føde, Klæder, Lys og Varme, Pleje og Pasning, fri Læge og Medicin sammen med og lige så godt, som han og Familien lever.

Han betaler mig desforuden aarlig, saa længe jeg lever, 150 kroner og ligeledes aarlig 8 pund uld. Dersom jeg foretrækker at føre egen Husholdning, skal Gaardens Ejer være pligtig til i Stedet for Underholdning som før nævnt, at levere mig nedenstående Undertægt, der ansættes, hvad Kornvarerne angaa, efter Kapiteltakst, det øvrige efter gangbar Pris:

Hvert Aars Mortensdag:

2 tdr. Hvede à kr. 12,14.....	24,28 kr.
4 tdr. Rug à kr. 10,27.....	41,08 -
2 tdr. Byg à kr. 10,12.....	20,24 -
2 tdr. Kartofler.....	8,00 -

1 levende fedt Svin, der i slagtet Tilstand skal veje mindst 150 pund (heri indbefattet flommen).....60,00 kr.

3 levende Lam med Ulden paa, der skal veje mindst 75 pund pr. Stk.....60,00 kr.

3 Favne Bøgefagotter, der saves og kløves til
Kakkelovnsbrænde samt stilles i Hus...60,00 kr.

1 Læs Gjærdebrænde eller Bøgetop på lang vogn
.....6,00 kr.

Den 1. i hver Maaned:

1 Snes Æg.....9,00 kr.

Ugentlig på de Dage og med Kvanta jeg bestem-
mer:

2 pund Smør.....75,00 kr.

Hver 2. dag:

1 Kande Mælk.....27,00 kr.

I Penge aarlig.....200,00 kr.

Gaardens Ejer skal passe og pleje mig i Sygdom
og Alderdoms Tilfælde, holde mig med Vask og
Renlighed, yde mig fri Læge og Medicin, eller
dersom jeg foretrækker selv at sørge for Pleje
og Pasning, Vask og Renlighed, Læge og Medicin,
aarlig betale mig den Sum.....100,00 kr.
Saavel disse et Hundrede Kroner som de ovennævnt-
te to Hundrede Kroner erlægges forud hver 1.
Januar, 1. April, 1. Juli og 1. Oktober.

Gårdens ejer skal afgive Befordring for mig
i Fjedervogn med Kusk og 2 Heste, naar og hvor
jeg ønsker at kjøre ud her på Landet
.....10,00 kr.

760,60 kr.

Til Bolig for mig i min Levetid skal Gaardens Ejer efter derom at være varslet $\frac{1}{2}$ Aar forud have opført mig et Hus, hvor jeg ønsker det på Gaardens Grund, dog kun ved Landevejen. Det skal opføres af Grundmur med Tegltag, være 13 Alen langt og 11 Alen bredt, det skal indeholde 2 Stuer, Køkken, Spisekammer, Pige-kammer og Forstue samt Kjælder, der skal være 5 Alen lang og lige saa bred og maa være fri for Fugtighed. Der skal være 4 Alen mellem Loft og Gulv og Gipsloft over hele Huset. Lejligheden skal forsynes med 2 Kakkellovne. Huset, der i øvrigt i enhver Henseende indrettes efter mit Ønske og Anvisning, skal bestandig vedligeholdes i forsvarlig Stand af Gaardens Ejer, og skulle det forgaa ved ulykkelig Hændelse, skal han genopbygge det og imidlertid huse mig anstændigt. Ved Huset sættes en Brønd med tilstrækkeligt Vand og forsynet med en Pumpe af Jern.

Til Boligen udlægges en Have af 500 Kvadrat-alens Størrelse, som holdes indhegnet af Gaardens Ejer og gjødes forsvarligt. Boligens Opførelse sættes til.....1000,00 kr.

Aftægten leveres altid med gode og sunde Varer forud paa min ovennævnte Bopæl.

Det Beløb af 150 kr. og 8 Pund Uld (der kun leveres mig, saa længe jeg lever sammen med Gaardens Ejer), erlægges forud med $\frac{1}{4}$ hvert Kvartal første gang 1. Oktober d. Aar. Finder jeg mig misfornøjet med de leverede Varers Kvalitet, skal Ejeren være pligtig til i Stedet for Varer in natura at betale mig deres Værdi med Penge efter Dagens og Egnens Priser, fastsatte af tvende uvildige Mænd, hvoraf Ejeren og jeg hver vælger én.

Hvis jeg faar Lyst til at tage Ophold andre Steder end paa Gaardens Grund, skal Ejeren kun være pligtig i det hele aarlig at betale mig

.....200,00 kr.
 samt.....15 tdr. Rug
 og.....20 tdr. Byg
 efter Kapitelstakst, der erlægges med 1/4 forud
 hvert Kvartal.

Skulle Aftægtshuset være opført, har Ejeren Ret til at benytte det under min Fraværelse, og jeg kan kun fordre at tage det i Brug igen, når jeg med et halvt Aars Varsel til den 1. Maj har underrettet Ejeren om min Tilbagekomst.

Min Ret til Pleje og Pasning m.v. bortfalder, naar jeg fraflytter Ejendommen, saaledes at de 200 kr. samt 15 tdr. Rug og 20 tdr. Byg aarlig træder i Stedet for hele Afgiften. Når jeg er død, anses Aftægten for fuldt leveret og kan derfor udslettes ved Forevisning af min Dødsattest.

Nærværende Salg er indbefattet af min Besætning, og Inventarium , Ind- og Udbo, Høst og Afgrøde. Jeg forbeholder mig dog Ret til af Indboet at udtage de Gjenstande, som jeg finder at have Brug for i min Aftægtsbolig, men det saaledes Udtagne, hvorover jeg ikke har Dispositionsret, tilhører ved min Død Gaardens Ejer som Vederlag for min Begravelse, hvilken han er pligtig at bekoste og besørge efter Egnens Skik og Brug, ligesom han bekoster et Monument på min Grav i Lighed med min afdøde Mands".

Sammenligner man forskellige aftægtskontrakter, viser det sig, at alle er udfærdiget efter et godt princip: køberen forpligter sig til at give de ældre et forsvarligt ophold sammen med og lige så godt som hans egen familie.

I næsten alle kontrakter er der anført alternative løsninger; de varierer en del, nok mest efter ejendommens størrelse. Om den her omtalte familie ved jeg, at de to generationer blev boende under samme tag og med fælles husholdning, til moderen døde 10-12 senere.

Fordelen ved ordningen var, at de ældre blev i deres vante omgivelser og stadig kunne deltage i gårdens liv og virke efter lyst og kræfter.

At der også har været ulemper derved, fortæller de mange huse, der i dette århundrede er bygget af den generation, der havde startet med at bo to generationer sammen.

Eli Jensen

GAMLE SKOVRIDERE PÅ CORSELITZE

Den første skovrider med fast ansættelse, som nævnes i Fideicommiss'ets arkiv, er Ole Ramløse, der oprindeligt var jæger hos Classen i Frederiksværk og i nogle år skovfoged ved Tromnæs. Ramløse udnævntes 1797 til skovrider. Han har bolig på Corselitze, indtil der i 1800 opføres en ny skovriderbolig med 25 tdr. land tilliggende nord for Hesnæs.

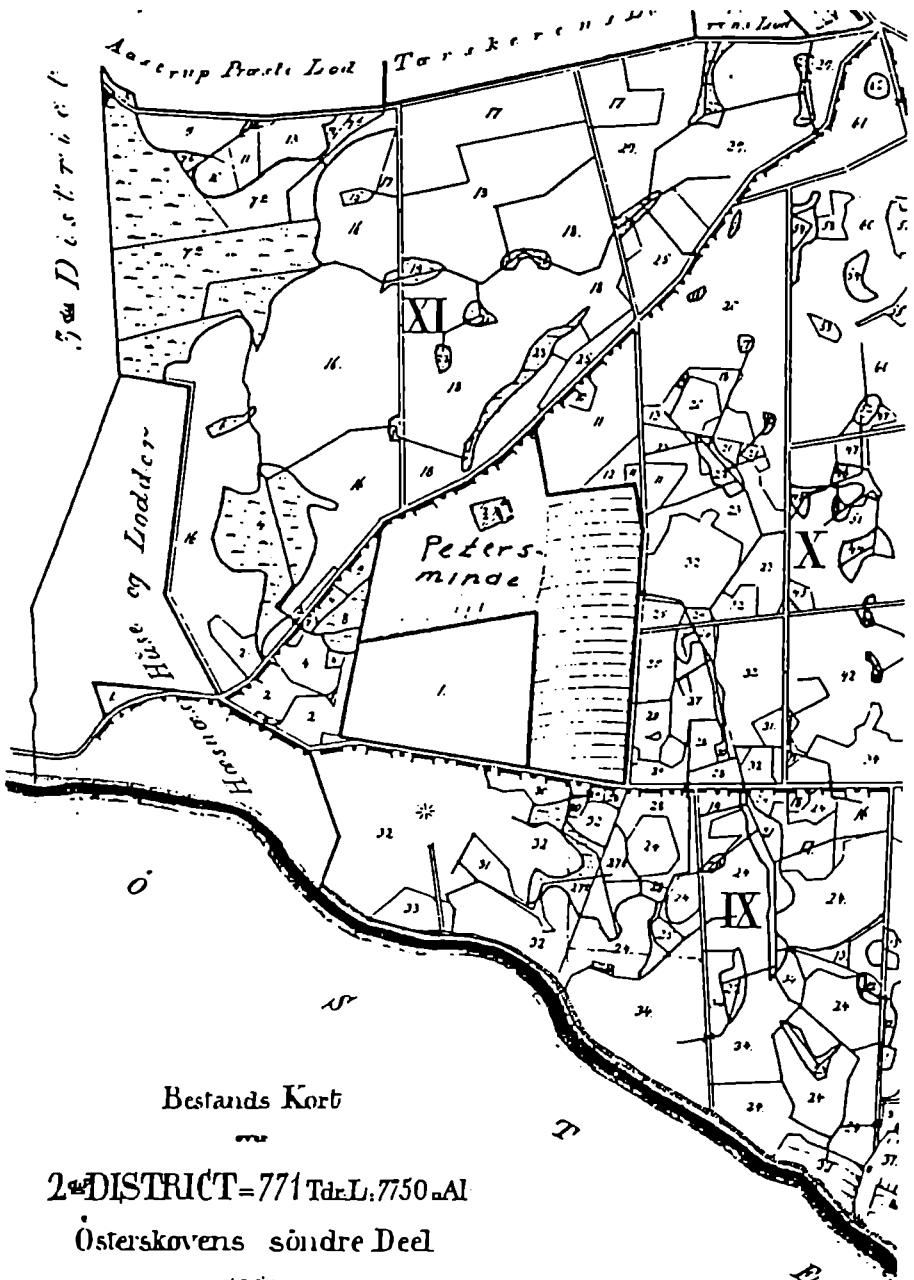
Omtalte bolig, der fik navnet "Petersminde", nedrives i øvrigt 1889, efter at den fra 1840 har været forpagtet ud til en Ole Andersen, hvis enke opsiges i 1888. Noget af tjenestejorden tilplantes straks, det sidste først foråret 1940 efter at have været dels stejleplads for fiskerne, dels planteskole.

Det kan i øvrigt oplyses, at skovrider Smith siden fortalte mig, at der på denne tidligere stejleplads opbevarede illegale våben i den sidste del af besættelsen.

Ole Ramløse, der søger sin afsked i 1834 og dør 1840, omtales af eftertiden som en meget dygtig skovrider. En kort tid tager han mod en skovriderstilling ved Sorø Akademi, men vender - efter at have opnået tilbud om en tilfredsstillende løn på Corselitze tilbage til distriktet. Ole Ramløse blev efter sin afsked boende på "Petersminde", da hans efterfølger fik anden bolig.

Hans Mortensen skriver i sin dagbog "Hesnæsbogen", pag. 19:

" Et lille stykke vej nord for Hesnæs lå, midt i skoven, den lille gård Petersminde, der i min barndom tjente til bolig for en afskediget skovrider, en gammel underlig sær, parykbærende fyr ved navn Ramløs. Han havde en hel flok hunde, store og små, om sig, når han foretog

Bestands Kort

2de DISTRICT = 771 Tde L: 7750 a. Al

Østerskovens søndre Deel

1850

sine små udflugter og vi kaldte ham "den gamle skovrider" i modsætning til "den nye skovrider" Rosenstand..."

Samme sted omtales, at der ved indkørslen til skovridergården var en stor vandpark med et beundringsværdigt lysthus, udsåret af én eneste uhyre stor hvidtjørn. Den lille "sø", som har været en del af denne vandpark, findes stadig ved den nuværende "Petersmindelinie" ret tæt ved Hesnæsvejen. Vi foretog en oprensning af "søen" i 1980 - der fandtes intet af historisk værdi.

I øvrigt var Hans Mortensen ofte ude at køre med skovrider Ramløse, når denne gjorde ture til Corselitze eller andre steder. Han beskriver levende disse køreture som ledåbner, når skovrideren færdedes i sin kurvevogn.

I en periode fra 1803 til 1825 var der sammen med skovrideren ansat en holzførster Tack, som især skulle tage sig af plantning og kulturanlæg. Han bor i en periode i Hans Bødkers hus i Næs, men i 1815 i Fittingehuset nær Bellinge. Både skovrideren og holzførsteren var underordnet godsforvalteren.

Ole Ramløses efterfølger som skovrider i 1834 blev N.P. Rosenstand. Denne havde siden 1827 været assistent hos Ramløse og stammede fra Melby ved Frederiksværk. Han havde samme år afsluttet sin uddannelse som forstemand i Kiel.

I 1829 får Rosenstand bolig i den nyopførte skovridergård Herslebslund og virker udover at være assistent hos skovrider Ramløse også som skovfoged på Mellemskoven.

I Rosenstands embedsperiode blev de nuværende veje, linier og grøftesystemer m.v. anlagt samt skoven ind delt i afdelinger. Denne skovrider var en streng arbejds giver, for hvem bl.a. nogle af skovfogederne nærmest nærrede en panisk skræk.

I "Hesnæsbogen" pag. 116 illustreres dette tydeligt. Her står bl.a.:

".....I det nævnte skovfogedhus boede Lars Amager, en høj, mager, enfoldig person, der ligesom P. Mortensen var skovrider Rosenstands underdanige slave. Jeg erindrer, at han engang for morbroder omtalte sit forhold til skovrideren i en ængstelig - exalteret tone, og bl.a. ytrede, at han under visse eventualiteter gerne kunne få i sinde at styrte sig ned ad den højeste klint og brække halsen".

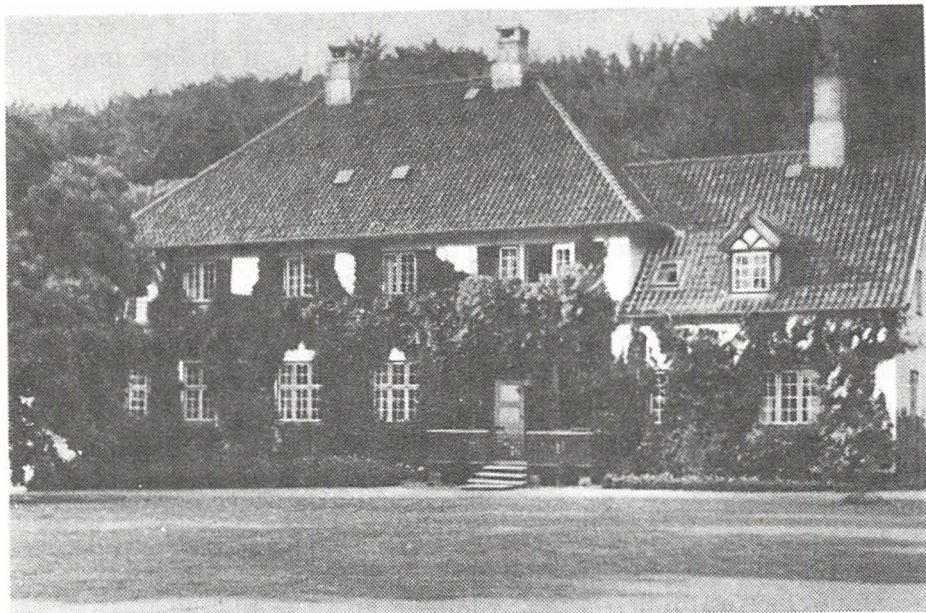
Rosenstand dør i 1859. Om skovrider N.P. Rosenstands dygtighed som skovrider kan der ikke herske tvivl. Men hans eftermæle på egnen var ikke godt, han benævnes længe efter sin død som egnens onde ånd.

N.P. Rosenstand efterfølges som skovrider den 1. januar 1861 af den ene af sine sønner, nemlig O. Rosenstand. En anden søn, E. Rosenstand, er skovfoged på Hovedskoven fra 1875 til 1904.

O. Rosenstand var ikke forstkandidat, men tilsyneladende uddannet som landmåler og skovfogedaspirant. Eftertiden forstår ikke, hvorfor direktionen ansætter denne mand, når flere velkvalificerede uddannede forstmænd søger stillingen, og er i øvrigt af den mening, at skoven lider derunder. Dog tillader jeg mig at have den mening, at der i en stor del af de skrivelser, der findes i arkivet, er bevis for det modsatte.

O. Rosenstand dør efter længere tids sygdom i 1896, men er inden da udnævnt til "Forstråd". I hans tid anlagdes Hesnæs Havn 1878-80.

I de sidste 2 år af O. Rosenstands sygdomsperiode var en ung initiativrig forstkandidat, L.P.Nellemann, søn af daværende direktionsmedlem, justitsminister J. Nellemann, ansat som medhjælp for skovrideren. Han blev nu udnævnt til skovrider - først som de 2 foregående med bolig i Herslebslund, men flytter 1897 til den nyopførte skovriderbolig i Hesnæs.

Denne skovrider, som fik en meget lang embedsperiode (41 år), kom til distriktet på en tid, hvor der i skoven var opbygget en meget stor træmasse. Dette sidste medførte, at han sammen med direktionen tog initiativet til, at der oprettedes et regulært savværk i Hesnæs. Opførelsen af dette savværk i 1902-03 blev betydeligt dyrere end beregnet. Et overslag til savværk med maskiner, spor og dampmaskine lød på 20.400 kr. - den faktiske udgift blev mere end 3 gange så stor.

Skovrideren havde opsynet med savværket. Han har i 1907 tanker om i forbindelse med dette at opføre et trægasværk, og i 1910 har han tanker om at bortforpagte savværket. Intet af dette bliver dog til noget - ej heller tanken om at oprette en skovfoged-skole i forbindelse med opførelsen af de 2 første feriekolonier, der fandt sted 1919-20.

På Hesnæs savværk udfører han tidsstudier med hensyn til forskellige arbejdsstillinger og - metoder efter indførelsen af "Distonsaven" - en ny skovsavtype fra Amerika. Han udfører for Carlsberg dyrkningsforsøg med humle på den bagerste del af Hesnæsengen. I 1912 har han 10 forskellige arter og modtager i øvrigt smagsprøver på øllet.

I 1906 prøver han at fremskaffe arbejdskraft gennem "Foreningen for tilvejebringelsen af arbejdskraft til landbruget i Danmark". Det mislykkes, men det oplyses, at f. eks. russiske malkepiger på årskontrakt koster 130,00 kr samt omkostninger til frem- og tilbagerejse - 135,00 kr.

Herudover tog skovrider Nellemann mange andre initiativer, som vel kun kan have interesse i forstlige kredse. Nævnes skal dog, at han før 1910 forsøger at bekæmpe ukrudt ved hjælp af sprøjtning med syre.

N.P.Nellemann var stærkt konservativ, hvilket medførte, at han var indædt modstander af alt, hvad angik organisation af arbejderne ved Fideicommiss'et.

Dette fik til resultat, at en lang og bitter strid udviklede sig mellem de nyoprettede fagforeninger og skovrideren.

Da arbejderne på savværket i 1917 gik i strejke, blev alle afskediget, og kun de, som ikke lod sig organisere, blev genantaget. Der var enkelte, som aldrig siden fik ansættelse. Resultatet af denne arbejdskamp blev, at savværket indtil 1927 arbejdede med uorganiseret arbejdskraft. Først efter den tid begynder man at bruge også organiseret arbejdskraft. I 1930 udtrykker skovrideren dog stadig uvilje mod fagforeningerne.

På trods af disse stridigheder er det min opfattelse, at skovrideren var meget afholdt - også af arbejderne, idet disse, da jeg kom til distriktet et par år efter skovrideren's afgang, fortalte, at knæb det for enkelte i de hårde år under og efter 1. verdenskrig, da gik man ikke forgæves til skovridergården.

N.P. Nellemann tog sin afsked i 1937. Skovfoged Olsen fortalte mig, at det foregik således:

En dag, da han og skovrideren, som jo var et hidsigt gemyt, gik i skoven, falder denne over en gren og står lige på næsen. "Nej, nu kan det være nok, jeg magter ikke engang at gå i skoven uden at skvatte over grenene, det må være på tide, jeg tager min afsked". Han gik hjem og skrev sin afskedsansøgning samme aften.

Den 1. november samme år afløstes N.P. Nellemann af skovrider Smith, som havde været skovrider i 10 år på Gjorslev skovdistrikt, før han kom hertil.

Skovrider Smith, som mange husker, tog sin afsked i 1970. Udover de nævnte har direktionen gjort brug af en lang række rådgivende skovridere og forstkandidater, men disse har ikke været fastansat ved distriktet.

F.V. Larsen
pens. skovfoged.

EN VISITATSPROTOKOL

I forbindelse med de store landboreformer blev 1789 nedsat en kommission, som i 1806 fik udstedt foreløbigt skolereglement, der dog kun kom til at gælde for de 3 østifter, men altså for Falster og dermed Falkerslev.

Herfra har arkivet modtaget en gammel protokol, som blev taget i brug d. 28-12-1808 efter påbud i dette reglement. Den giver mange oplysninger om den tid, men selvfølgelig især om skoleforholdene.

*Indsigt påbudt af den i Falster (Hv. Com.)
nedsatte Kommission d. 27de December 1808*

*Lange - Claus Henn - Knudsen
Larsen - P. M. S.*

Skolekommissionens underskrifter i Visitatsprotokollen
1808

Af protokollen fremgår, at Falkerslev rytterskole-distrikt bestod af Falkerslev: 7 gårde, 9 huse. Virket: 16 gårde, 18 huse. Truelstrup: 4 gårde, 3 huse. Sørslev: 5 gårde. Nr. Tåstrup: 6 gårde, 4 huse. Mensalgården i Eged, Falkerslev Anneksgård, Skørringe gods og Dalbygård. I juli 1812 omfatter skoledistriktet:

Falkerslev, Virket, Truelstrup, Hannenov skovridergård, Falkerslev Anneksgård, Skørringe og Dalbygård.

Børnene fra Tåstrup og Sørslev Klep går nu til Lundeskolen (bygget 1798), fra resten af Sørslev går de til Horbelev. Kun fra Peter Lises gård, der er udflyttet til Sørslev Øster, går de til Moseby. Mensalgården i Eged hører under Horreby.

Som medlemmer i skolekommissionen er udpeget skolepatronen, etatsråd Stampe, Skørringe, sognepræsten Elers Koch, Horbelev, skolelærer Rasmussen, Falkerslev, samt gårdmændene Lars Jeppesen, Virket og Rasmus Møller, Truelstrup, der begge betegnes skoleforstandere.

Deres opgave bliver at opkræve kirke- og kongetiende og desuden alle de muligheder, der idømmes for forsømmelse. Læreren pålægges at forsøge at indrette flids- og skolejournaler. Dog skal der ikke føres protokol, før den nye inddeling af skoledistriktet er i orden, "for ej at spille papir og omkostninger".

Ligeledes forpligter præsten sig til nytårsdag at foreholde menigheden deres nye vigtige pligter m.h.t. skolevæsenet, og det bliver der brug for adskillige gange i de kommende år.

Præsten påtager sig også at skaffe en bogreol og de nødvendige skolemateriale inden næste møde, men der går 2 mdr., inden det ankommer fra København. Tavlen må vente, til skolestuen bliver forandret, da der ikke er nogen bekvem plads til den, det samme gælder den ophøjede plads til læreren: " 2 borde og 4 bænke var tillige med en gammel bibel og 8 eksemplarer af Balles bibellæsning alt det inventar, som ved skolen befandt. Skolestuen selv er for resten for indskrænket til distriktets mange børn, men på dens forandring kan på denne årstid og nærværende omstændigheder ej tænkes."

Etatsråd Stampe står som skolepatron for regnskabet og protokollen. Efter hvert møde underskrives protokollen af alle medlemmer. Rasmus Møller nøjes dog altid med sine initialer RNS - Rasmus Nielsen - det

samme gælder de 2 forstandere, der afløser dem 4-5 år senere.

Vi kan være sikre på, at forstanderne er udpeget blandt de mest oplyste bønder, så det kan nok undre, at de end ikke kan skrive deres navne. Men sammenholder man ovenstående inventarliste med referatet fra næste møde, hvor læreren meddeler, at han i januar med øverste klasse har "gennemgået 1. og 2. kapitel og vil fremture med 3, i katekismus de 3 første parter og vil gentage dem i næste måned, endvidere øvet dem i addition og subtraktionen og vil næste måned gentage det", er det ikke svært at forestille sig den triste udenadlæren, som udgjorde denne skoleform.

De gamle skoleholdere havde kun en ringe eller slet ingen uddannelse og var ikke antaget til at undervise i skrivning og regning. Den lange skolevej og de dårlige veje ved vintertide har heller ikke øget interessen for skolen. Skolekommissionen viser da også forståelse herfor. Således hedder det i februar 1809: :

"Ikke liden forsømmelse havde fundet sted, men formedelst slet vejr og veje blev mulκτηne efter bedste skøn modereret".

Også overfor børns arbejde er man noget hensynsfulde som i 1809, hvor det hedder:

"Som regel for juli måned blev antaget, at 1 dag blev skænket til gjødskels-agning og 1 dag . til tørveskæring og 3 dage til pløjning"

Og i august:

"Ferien skal begynde den 7. og vare indtil videre".

Hvornår skolegangen skal genoptages, forkyndes fra prædikestolen. I november bestemmes:

" Inden mulkterne fastsættes, skænkes 14 dage til pløjning".

Ved maj-mødet 1811 erindrer læreren om, at øverste klasse kun skal møde 2 formiddage om ugen i sommertiden. Alligevel starter alle møder med, at skoleforstanderne aflægger regnskab for opkrævede mulkter, og august 1810 må præsten i kirken "påtale forældrenes efterladenskab "i at holde børnene til skole. Især tjenestedrengene forsømmer. Som i juli 1812:

"Læreren meldte, at Rasmus Hansen i Falkerslev havde en ni-årig dreng i sin tjeneste uden at holde ham i skole. Han bliver idømt mulkter for 3 mdr.= 31 dage og advaret om i fremtiden at holde ham i skole, hvad han og lovede".

Han havde nu også haft en lignende sag i foråret 1811, hvor han nægtede at betale, indtil sognefogeden kom for at pante.

Fastelavn var dengang fest og frihed, men også her strammes op, for februar 1812 bestemmes, at skolen lukkes fastelavnsmandag og tirsdag, men hvis noget barn forsømmer mere p.gr.a. fastelavn, skal der opkræves dobbelt-mulkt. Det er tit de samme, der forsømmer. I hvert fald er det hele tiden de samme, der nægter at betale deres bøder. Undskyldninger tages dog også for gode varer, f. eks. når de undskylder sig med uvidenhed om de strengere regler, hvorefter disse atter oplæses fra prædikestolen.

På andre måder prøver skolekommissionen også at efterkomme forældrenes ønsker. På direktionens forespørgsel svares, at man ligesom hidtil foretrækker, at hver klasse går en halv dag i skole hver dag fremfor en hel dag hver anden dag, fordi

1:

"fattige forældre sparer at sende mad med i skole, og megen urenlighed derved forebygges i skolen.

2:

små børn tynges ved at sidde længe i skolen og har så for lidt udbytte heraf.

3:

indtræffer sygdom, ondt vejr eller anden forhindring, ville forsømmelsen for en klasse være dobbelt.

4:

forældre med mange børn, for hvem skolegangen især er en byrde, ville ikke have nytte af de store børn hver anden dag."

Efter reglementet skal der nu holdes eksamen hvert halve år. Det står præsten for, og han stiller store krav. Den 4. april 1808:

"Den befalede eksamen blev holdt, og 4 børn udskrives og kan begynde undervisning til konfirmation; fra nederste til øverste klasse oprykkedes 8 elever. Det blev for resten ved eksamen befundet, at stavning og regning var i denne skole meget forsømte, og læreren blev betydet for fremtiden mere at drive herpå, ligesom og at bestræbe sig på at hæve den uskik, at børnene med hvisken kommer hinanden til hjælp".

Desuden blev der taget skrift- og regneprøver, som skulle sendes til skoledirektionen. Oktober 1810:

"Præsten anmærkede, at han ved den holdte eksamen ej havde ret megen årsag at være tilfreds med børnene, der synes at være langt tilbage i afvigte sommer, og han havde pålagt læreren, såvel som børnene ved fordoblet flid at oprette det forsømte. 6 børn blev opflyttet fra nederste til øverste klasse, dog alle på den betingelse, at de måtte lære deres lille tabel".

Men i april 1811 er der fremgang:

"Børnene læste temmeligt godt og svarede ikke sent på de dem forelagte spørgsmål. Kun var det med skrivning og regning ej så vel bevendt som kommissionen havde ønsket".

Ved dette møde foreslår præsten imidlertid, at børnene skal nyde konfirmationsundervisning i 2 år, for at de kan blive "ferme". Dette "billiges" af kommissionen.

Men allerede i maj 1811 er det galt igen. 2 børn betegnes som ulærevillige, og af 9 x 3 karakterer er 9 mædelig, 2 slet, 6 temmelig godt, 6 nogenlunde og 3 godt.

I oktober 1811:

" I særdeleshed ved den mindste klasse havde præsten kun liden årsag at være fornøjet. Læsning, skrivning, regning, eftertanke, alt var mædeligt, så mædeligt, at fast ingen kunne forflyttes fra denne til øverste klasse, dog, da underste klasse er så stor, blev på prøve opflyttet 4. Med øverste klasse var det noget bedre".

Måske er præsten lovlige streng i sine krav, for 31. maj 1813 står:

"Biskop Boisen holdt visitats med ungdommens kundskab og var velfornøjet, hvilket han især tilskriver præstens udmærkede medleven og trofaste deltagelse i undervisningen". (Men altså ingen roser til læreren!)

I oktober 1813 sker der imidlertid noget. Den gamle lærers søn Rasmus Rasmussen, bliver dimitteret fra Vesterborg Seminarium med gode karakterer og begynder at afløse faderen. Det skal han fortsætte med, til han kan få kaldsbrev, hvorefter han skal overtage embedet. Nu hedder det:

"Børnene havde under den nye lærers vejledning givet en god begyndelse, men de, der oprykkes, gør det på betingelse af, at de lærer deres "én-gange-én" inden 3 uger".

Tro nu ikke, at præsten slipper sit tag, fordi der er kommet nye kræfter. Nej, under december kan læses:

"Præsten har ved besøg i skolen fundet, at mange børn i øverste klasse ikke kunne deres lille tabel, derfor har han flyttet 6 børn ned i underste klasse".

Nu ønsker skolelæreren så en 4 alens bæk, da underste klasse er så stor.

I det hele taget er det svært at få de nødvendige skolemateriale. Og det er mange ting, der mangler. Kun lidt er der råd til, mange ting skal skaffes fra København, og det tager måneder eller mere. Om det er vanskelige færdelsforhold eller krigen, der har skylden, fremgår ikke af optegnelserne. Det er al-

tid præsten eller skolepatronen, der står for indkøbene, kun kridt og blæk sørger læreren for. Blækket købes på apoteket! Til 1814 er skolen dog lidt efter lidt blevet udstyret med ABC'er, læsebøger, bibelhistoriebøger, små tavler og grifler, blækhuse, skrivepapir og endog et landkort. Men det har ofte knebet. I 1810 beklager læreren sig f. eks. over, at der stadig mangler papir og grifler og "Patronen lover at afhjælpe denne store trang". Alligevel erindrer læreren ved næste møde om, at skolen behøver grifler og 6 nye tavler. Den sorte tavle bliver først anskaffet marts 1814, da den unge lærer er begyndt.

Også selve skolehuset volder bekymringer. Allerede på første møde konstaterede man, at skolestuen var for lille. Men også, at det var umuligt at gøre noget ved det på det tidspunkt.

Da så biskop Boisen kommer på besøg oktober 1811, bliver det vedtaget, at skolestuen skal udvides, og skolehuset forandres, sådan som det er sket i Moseby. Desuden skal der bygges et nyt udhus på 4 fag til stald. Arbejdet skal udføres den følgende sommer. Men så let går det ikke; i august 1812 noteres:

"Der har været licitation på byggeriet ved skolen, udgifterne beløber sig til 7000 rdl. Da skoledistriktet ikke magter så stor en opgave endnu, har direktionen tilladt at opsætte udvidelsen af skolehus og skolestue. Stalden er rejst og klar til tækning og klining. Udgifterne til den bliver lignet på hartkornet. Skolehuset må nøjes med reparation".

Vi nærmer os også 1813 med Statsbankerotten, så det er sparetider, og krigstid, for på et følgende møde lover man, at de 4 ruder, der er faldet ud, vil blive repareret, "så snart glas kan fås".

Også lærerens løn bliver ændret i disse år. Hidtil har hans løn bestået af retten til 6 tdr. land jord, 6 favne brænde, 267 lispund hø, 267 lispund halm og 24 rdl. I 1811 kommer der meddelelse om, at nu er skoledistriktet, som det skal være, så man kan lave ny ligning om lærerens løn. Imidlertid dør degnen Nobilis, der passede degneembederne både i Falkerslev og Horbelev. Ved biskop Boisens hjælp og forhandlinger med amtsdirektoratet bliver der lavet en ordning, der sikrer degne- og lærerenker i de 2 sogne en vis pension, og samtidig bliver det bestemt, at skoleholderne skal klare degnekaldet også. Hermed følger retten til degnejorden. Herefter bliver opstillingen for lærerlønnen i Falkerslev:

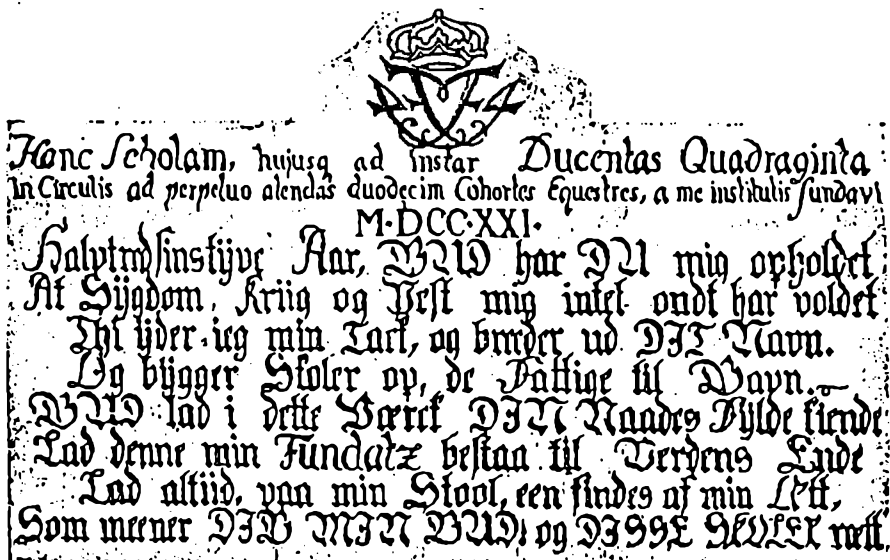
In natura 6 tdr. rug og 10 tdr. byg	
30 tdr. byg efter kapitelstakst, dette år 10 rdl.	
.....	300 rdl.
Derfra afgår for det nedlagte degnekald:	
in natura 3 tdr. rug og 3 tdr. byg	
værdien af 16 gæs á 2 rdl.....	32 rdl.
- - 32 brød á 23 sk.....	8 rdl.
- - 32 snes æg.....	6 rdl.
Offeret anslås til.....	40 rdl.
Afgift fra det nedlagte Kapellarium	
.....	50 rdl.
	<hr/>
udgjør.....	136 rdl.
.....	<hr/>
	<u>164 rdl.</u>

Derved bliver der 3 tdr. rug, 7 tdr. byg og 164 rdl. i penge, som skal ligned på hartkorn. Dette udregnes omhyggeligt for hver by, og 4 bymænd indkaldes for at høre forslaget. Efter godkendelse i skoledirektionen bliver den nye ligning oplæst fra

prædikestolen, og bønderne begynder at levere. Enkelte gør dog indsigelser, bl.a. ejeren af Falkerslev præstegård, som påstår, at det er noget, præsten og patronen har fundet på. (Han har også protesteret flere gange mod de mulkter han er blevet idømt). Også 17 husmænd i Virket og skovrideren i Hannenov protesterer. De 17 husmænd betaler godvilligt senere, men hos skovrideren bliver der pantet - en jerngryde - som efter 2½ måned bliver solgt på auktion.

I 1814 kommer den nye lov, den som eftertiden giver navnet Den store Skolelov. Det giver ikke de store forandringer i skolekommissionens arbejde. Man er jo kommet godt i gang under de foreløbige love. Protokollen fortsætter, men nu overtager præsten den. Disse første år giver et godt billede af, at hele skolekommissionen tager deres opgaver alvorligt og arbejder seriøst for at få undervisningen i faste rammer.

Eli Jensen

Falkerslev Rytterskoletavle. Flyttet 1878 og 1961,
findes nu i Omsorgscentrets forhal i Falkerslev.

STAVNSBÅNDETS LØSNING FØRTE TIL SYGEKASSERNES OPBLOMSTRING

Det er nu snart over 20 år siden, at begrebet "Sygekasse" gled ud af det danske sprog. Det ophørte kort efter kommunesammenlægningen i 1970, idet de gamle sygekasser var geografisk begrænsede til hver enkel sognekommune.

Det vil derfor være naturligt i korte rids at minde de forskellige kræfter og de fremsynede mænd, der har gjort hele forarbejdet, og som har ført frem til "Den offentlige Sygesikring", der nu har overtaget de tidligere sygekassers rolle, og som nu omfatter hele den danske befolkning uden stands anseelse. Sygekassernes æra strækker sig over en periode på ca. 130 år - fra midten af forrige århundrede. Gennem alle disse 130 år skete der, i hvert fald på landet, stort set ingen ændringer i de ydre beskedne rammer. De fleste af os forbinder endnu den gamle "sygekasse" med billedet af en hyggelig privat stue, centralt beliggende i sognet. Her kunne man altid træffe formanden eller kassereren, der med stor påpasselighed og omhu førte en stor protokol og vågede over et pengeskab. Med hjælpsomhed og en forbavsende indsigt i paragraffernes kringelkroge kunne man altid få svar på selv de mest spidsfindige spørgsmål. Der var "kontortid" fra tidlig morgen til sen aften, og alt sammen formedelst en årsløn, der til sidst sneg sig op til 5-7 kr. pr. medlem. Et minimum af bureaukrati i betragtning af de ganske betydelige summer, det drejede sig om (alene Horbelev Sygekasse havde sit sidste år et budget på 332.000 kr.).

Når organiseringen af sygekassen indtil for 20 år siden forekommer os så enkel og i vore øjne primitiv, og ligetil, hænger det sammen med selve grundideen: en sygekasse skulle være en privat forening, helst uden myndighedernes indblanding og indskrænket til et

enkelt sogn, hvor man kendte hinanden og var indstillet på at hjælpe netop indenfor denne kreds af borgere. Typisk havde mange af sygekasserne egen fane, og i de første mange år var sygekassebogen næst Biblen og Luthers katekismus den vigtigste bog, man kendte.

Allerede i middelalderen havde håndværkerne "sygehjælpekasser" for deres laugsbrødre, og i de følgende århundreder bredte ideen om kollektiv hjælp ved sygdom sig langsomt og med små, spredte forbedringer.

Først omkring 1850 dannedes de første egentlige sygekasser, der er et specielt dansk begreb, derved at de opstod så at sige nedefra på folks eget initiativ og uden indblanding oppefra, og dermed både idémæssigt og tidsmæssigt nært forbundet med andelsbevægelsen.

Tidspunktet (omkring 1850) er ikke tilfældigt. Stavnsbåndets ophævelse 1788 førte i de følgende år til den situation, vi havde 1850-60.

Landbefolkningen udgjorde på det tidspunkt over halvdelen af den danske befolkning. De store landbo-reformer havde nu frigjort de danske gårdmænd for stavnsbåndet med hoveri-afløsning og overgang fra fæste til selveje. Men disse store ændringer tvang storlandbruget til, som erstatning for de hoverigørendes arbejdskraft, at forøge antallet af landarbejdere og husmænd. Denne gruppe voksede til et egtl. landproletariat, der omkring 1870 udgjorde omtrent 1/4 af hele landets befolkning. De levede på grænsen af eksistensminimum. Man ved, at de i snit havde en årsindtægt på kr. 320, og at leveomkostningerne var ca. kr. 300 pr. år. Flere og flere landarbejdere og husmænd tyngede mere og mere på sognets (og det vil jo sige gårdmændenes) budget, et budget på hvilket de 2 største udgifter fra gammel tid i det store og hele var fattigvæsenet og lidt lærerlønninger.

Det må dog huskes, at mange sociale opgaver pr. tradition hvilede på de store jordbesiddere (her i vor kommune kan vi minde om, at det Classenske Fidei-

commis helt op til 2. verdenskrig, som vistnok det sidste eksempel her i landet, havde sin egen "Fidei-commis-læge", der mod fribolig i Bellinge var forpligtet til at være læge for "de arbejdsmænd og funktionærer under godset", der ikke var medlemmer af sygekasse).

Flere og flere ønskede sig nu gjort uafhængige af både sognet og godsejerne - og så begyndte for alvor de egtl. sygekasser at dukke op i hele landet.

I vor kommune oprettedes i tidsmæssig rækkefølge:

Horbelev Sygekasse 8/1 1865.

Formand: 1865: lærer C.H.G. Jørgensen
 1866: lærer H.C. Corfitzen
 1900: urmager L. Andersen
 1915: købmand Chr. Thrane, Horbelev
 1917: maler Jul. Andersen, Horbelev
 1919: murer Jørgen C. Petersen, Horbelev
 1925: skomager H.P. Thrane, Horbelev
 1927: skomager Chr. Andersen, Horbelev
 1931: købmand R. O. Petersen, Meelse
 1935-
 1969: brødkusk Peter Olsen, Særslev
 1969: graver Holger Steinmeier, Horbelev

Sdr. Kirkeby-Sdr. Alslev Sygekasse 1/4 1865

Formand: 1865: Peter Damgaard, Egebjerg Tved
 1889: skomager C.A. Heyn, Sdr. Kirkeby
 1912: tømrer N.P. Larsen, Sdr. Alslev
 1917: smed J.P. Pedersen, Sdr. Kirkeby

Maglebrænde Sygekasse 1866

Formand: 1866: Daniel Olsen
 1869: lærer Chr. Bau
 1876: hjulmand Johan Christensen
 1878: Peter Hansen
 1880: Johan Nielsen
 1882: Hans Rasmussen
 1885: urmager H.J.Jørgensen
 1888: parcellist Rasmus Davidsen
 1924: P. Jeppesen
 1926: mejerist P. Sørensen
 1935: karetmager Th. Christensen
 1955: skrædder Lehmann Hansen

Aastrup Sygekasse 1866.

Protokollerne herfra er det ikke lykkedes at finde frem, men i en beretning, skrevet af den daværende formand, kommunekasserer Alfred Nielsen, til bogen "De forenede sygekasser på Lolland-Falster", nævnes følgende formænd:

1866: Hans Jørgen Mortensen, Vejringe, Kusk kaldet.
 1869: murer C.H. Berg, Næs
 1872: L.P. Rasmussen Væver, Vejringe
 1899: skomager og uddeler Chr. Nielsen, Vejringe.
 1909: maltgører J.P. Petersen, Åstrup
 1934: restauratør Chr. Reuss
 1942: kommunekasserer Alfred Nielsen

Falkerslev Sygekasse 1868

Formand 1868: førstelærer Jensen
 1883: gdr. R. Belling, Falkerslev
 1885: smed H.P. Hansen, Falkerslev
 1886: husejer R. Nielsen, Virket
 1895: smed H.P. Hansen, Falkerslev

1910: slagter Jeppesen, Falkerslev
 1912: hjulmand H.J. Petersen, Falkerslev
 1916: husejer R. Rasmussen, Virket
 1919: skomager J.P. Jensen, Falkerslev
 1952: Chr.Jørgensen, Falkerslev
 1957: Karl Hansen, Virket

Karleby-Horreby-Nr. Ørslev Sygekasse 1868

Ligesom for Aastrup Sygekasse findes formandens beretning i ovennævnte skrift fra 1945. Der nævnes heri følgende formænd:

1868: bomuldsvæver Mathiesen, Tunderup
 1872: væver Hans Petersen, Nr. Ørslev
 1880: husejer P.V. Jørgensen, Horreby
 1919: skomager Niels Petersen
 1921: karetmager C.A.Carlsen, Eged
 1928: tømremester R.Rasmussen, Horreby

Stubbekøbing Sygekasse 1869

Heller ikke forhandlingsprotokollerne herfra er det lykkedes at finde (endnu), men vi ved, at den første formand var apoteker Bunkeflod, der 1885 afløstes af herredsfuldægtig H.Munk.

I en senere artikel vil vi søge at finde flere enkeltheder om sygekasserne, men kan slutte denne artikel med at aftrykke følgende overenskomst fra 1889 mellem læge W. Tøndering, Stubbekøbing, og Horbelev Sygekasse, der først fik egen læge 1901.

Knud Rasmussen.

Litteratur:

H.C. Hansen: Historien om Sygekasserne 1974
 Johs. W. Jørgensen: De forenede Sygekasser på Lolland-Falster 1895-1945.

Oversenskomst

mellem Huset og Sagens Lygtesæse og forrest. Sags. W. Frøding.

Jeg (Huset) gæder for at gøre mig bekendt med nævnte Lygtesæses Medlemmer for en Betaling, der for hvert enkelt Medlem udgør Kr. 1.50 - En Kroner Femti. Der - angikst foruden for Befordring Tøer og Røder, der betales særskilt for godt Sarsidjelpe, omledes at herfor erlægges en almindelig Tæst 20 Kroner minus 25%, altsaa 15 Kroner Betalingen at lægge hvert Aar 1st Januar og 1st Juli for det forløbne Halvaars, første Gang d. 1st Juli 1891 Betalingen beregnes over Gang ofter. Medlemsantallet som staa er den nærmest foregaaende 1st Januar og 1st Juli...

Kontributionen kom for udværet af Tidens opsiges med 1/4 Aars Varsel til en 1st Januar.

Tilbedejørling d. 22de September 1891.

W. Frøding.
sandsk. sig.

FESTSKUESPILLET " ELVERHØJ "

I ANLÆGGET

Lørdag, den 8. og søndag den 9. juli 1944.

Et af høstfestens store numre var opførelsen i lystanlægget af festspillet "ELVERHØJ". Både lørdag og søndag var der hver gang mødt ca. 900 tilskuere.

Om selve "Elverhøj" er der kun ét at sige: det fik en fortrinlig udførelse og man var forbløffet over, hvad de enkelte amatørskuespillere præsterede af dramatisk talent.

Tandlæge Schrøder var en statelig Chr. IV, med virkelig kongelig holdning.

Lærerinde Tove Therkildsen var en lyslevende Mor Karen. Kirsten Anthonsen var en meget sød Agnete og lærer Svend G. Nielsen, Horbelev, en frisk og frejdig Fleming.

Lærer Børge Krebs Lange spillede rollen som lensmanden Ebbesen og fru sparekassebestyrer Poulsen viste et glimrende temperament som Elisabeth Munk.

Lærer A.H. Andersen, Maglebrænde, som jægeren Mogens, hvis rolle blev spillet med megen sikkerhed.

Lærer Christiansen, Skovby, var tilpas barsk som Erik Walkendorff og lærer Th. Starvig fik voldsom applaus for sin mesterlige udførelse af rollen som Bjørn Olufsen. Hans figur bragte tanken hen på Rasmus Christiansen.

Fru tandlæge Schrøder, der havde instrueret festspillet, havde virkelig ære af opgavens løsning. Samtlige 50 rollehavende kunne deres roller på fingrene og intet øjeblik glippede det. Dansene, der var instrueret af fru Bitten Mørch, blev nydeligt opført.

Fakkeltøget til slut blev modtaget med bifald og hele det store publikum sang stående med på "Kong Christian".

Lokalhistorisk arkiv har heldigvis en række billeder fra denne festlige oplevelse, som bringes på følgende sider.

DA BADMINTONEN KOM

TIL STUBBEKØBING

Den 25. september 1929 vedtog bestyrelsen i Stubbekøbing Idrætsforening at anskaffe "de nødvendige rekvisitter til badminton".

Denne vedtagelse var og blev historisk af to grunde. Stubbekøbing blev nemlig den første by i provinsen, der fik en badmintonklub, og blev nr. 2 i hele landet, idet der kun blev spillet badminton i hovedstadsområdet, i Skovshoved.

Det var læge ARNE LINDHOLM, der bragte spillet til Stubbekøbing. Han havde lært det i Skovshoved og tog sin ketsjer samt bolde og net med til Stubbekøbing, når han var på ferie her, hvor han var født, og hvor han havde sin bror, der var direktør i Sparekassen.

Spillet slog hurtigt an, det foregik i skolens gymnastiksal, og der blev hurtigt pladsmangel.

Ønsket om mere plads blev til ønsket om egen hal, hvor man alene kunne disponere til badmintonspillet. I gymnastiksalen skulle der afgives plads til andre sportsgrene også.

Og nu kommer vi til den anden historiske grund, der udsprang af vedtagelsen i 1929. I Stubbekøbing opførtes Danmarks, ja måske verdens, eneste badmintonhal med kun én bane. Det var forsigtighed, der førte til dette resultat. For det beløb, man turde binde sig for, kunne der bygges en hal med 2 baner, men uden varmeanlæg og bad, eller en 1-banes hal med disse faciliteter, og det blev altså det sidste, der sejrede. Man købte af kommunen en grund ved kolonihaverne på Gammel Landevej, og så gik man i gang i 1935.

Hallen blev bygget af tømrermester Carlsen, og den samlede pris var 18.500 kr., som dels blev finansieret ved lån, dels ved tegning af partialobligationer á 100 kroner hos byens borgere.

Disse obligationer skulle ikke forrentes, men der skulle udtrækkes 4 stykker om året til fuld indfrielse, sikkert med den bagtanke, at obligationsejeren skulle skænke det udtrukne beløb til foreningen, hvilket da også mange gjorde. I øvrigt skaffede man en del penge, ved at man udlejede reklamepladser på bagvæggen i hallen til en pris af 25 kr. pr. år og med en kontrakt på 5 år.

Hallen blev indviet den 23. august 1936 med et stævne, hvor indbudte spillere fra Skovshoved deltog. Den første bold, der spillede med, blev i mange år opbevaret i et glashylster, der var opsat i hallen, med spillernes navne og dato påført. Hallen indeholdt altså én bane, to omklædningsrum med toilet og brusebad, entré og et lille klublokale, hvorfra man kunne se ud i hallen gennem et oplukkeligt glasparti. På døren til dette luksuriøse rum, der var møbleret med otte stole med armlæn og et bord, sad et porcelænsskilt med indskriften:

"Klublokale, kun adgang for seniors"

Dette skilt er sikkert det eneste, der endnu eksisterer af den gamle hal, idet redaktør RAVN, Folketidende, fik det, da hallen blev revet ned.

Hallen blev til megen glæde og gav anledning til megen beundring de første år. Badmintonspillet var i rivende udvikling, og som pionerer var Stubbekøbings ledere med til at stifte Dansk Badmintonforbund og Lolland-Falsters Badmintonkreds, ligesom vore spillere i de første år, hvor der spillede turneringsbadminton på kredsplan, tog sig af rub og stub.

Foreningens stærkeste modstander var Nykøbing F., som efterhånden tog for sig af retterne, og da de ind-

viede deres 4-baners hal et par år senere, blev alle kredsturneringer flyttet derud.

Hallen var jo ret beset kun et stort træskur uden nogen form for isolering, så den var meget kold, og man skulle spille sig varm. Varme anlægget var også ret dårligt og underdimensioneret, og da der under krigen skulle fyres med tørv, blev det hurtigt ødelagt. I de første krigsår kunne der fyres lidt til omklædning og bad, men der skulle spares, og dette blev man opfordret til med manende opslag som

Vis dig som som en modig mand,
spar lidt på det varme vand!

Modigt ta' det kolde styrt,
husk det varme vand er dyrt!

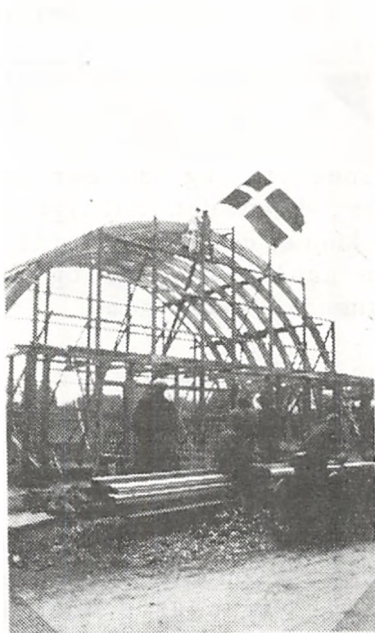
Efter krigen fik man oliefyr, og der gik nogle år i rolig gænge, men med store økonomiske problemer. Ovenlyset i hallen havde altid været utæt, det dryppede på banen, og om vinteren frøs det neddryppede vand, så det nærmest blev en skøjtebane. Enkelte meget entusiastiske spillere strøede salt på isen, tørrede op og spillede iført vanter og halstørklæde.

Holdturneringen under LFB udviklede sig i disse år. I visse rækker spillede 13 kampe, og at afvikle dette antal på én bane tog 7-8 timer.

Der var bygget mange sportshaller i landsdelen, og en skønne dag blev Stubbekøbing kasseret som spillested for klubbens hjemmekampe. Behovet for en ny hal blev større og større, og til sidst fik vi af to omgange den dejlige kommunale hal, der ligger på samme sted, hvor den gamle lå.

Den gamle hal blev revet ned, men er da heldigvis bevaret på billeder, bl.a. i lokalhistorisk arkiv, hvor man også kan finde tre scrapbøger med udklip og referater fra foreningens første 25 år.

Ove Olsen.

**BADMINTONHALLEN SKAL
STAA FÆRDIG TIL 1. APRIL.
Kontrakten underskrevet i Aftes.**

Den længe tiltrængte Badmintonhal ser nu endelig ud til at blive Virkelighed. Som man vil huske, blev den vedtaget paa Foreningens Generalforsamling forleden, dog saaledes, at man forlangte Tømrerarbejdet udbudt i Licitation.

Da der ikke indkom andre Tilbud, overdroges Arbejdet til Tømrermester Carlsen for 15,486 Kroner.

Idrætsforeningens Bestyrelse holdt i Aftes Møde, hvori deltog Tømrermester Carlsen, og hvor man fik underskrevet Kontrakten, der gaar ud paa, at Hallen skal staa færdig til 1. April.

Hermed faar Badmintonspillerne i Stubbekøbing endelig den meget savnede Hal. 29-11-1913

STANGERUP SKOVBAL

Efter 1786 da Stangerup Gods blev frikøbt, blev Stangerup skov delt i 7 parter, en til hver gård. Parterne var på 4 tdr. land. Senere er skovene omrokket nogle gange. Nu i 1989 er skoven på 5 ejere.

Men som overskriften lyder, var der skovbal i skoven. Såvidt jeg kan læse i de gamle aviser i noget over hundrede år.

I de tider kom folk ikke så langt omkring, men feste ville de selvfølgelig gerne, så et skovbal var en kærkommen anledning til at mødes.

Dansegulvet, et åbent trægulv, blev lagt før pinse. Det var en tradition, at gulvet blev danset til pinse-lørdag. Ungdommen her omkring mødte op. Der kom et par mænd med hver en harmonika, og så gik dansen ellers i den grønne skov.

Men 2. pinsedag kom det store rykind. Der blev rejst et telt, hvor folk købte kaffe og forfriskninger. Mange havde medbragt madkurvene. Om eftermiddagen var der børnebal, senere fortsatte de voksne. I flere år var der et blæseorkester, der åbnede ballet. Det var yderst festligt. Folk kom til med børn i barnevogne, andre ved hånden, alle skulle med. De strømmede til fra alle steder: Maglebrænde, Rode Mark, Åstrup, senere bragte cykler, biler samt banen flere mennesker til udefra. Der er gjort mange bekendtskaber, flere for livet.

I flere år var det Sygeforeningen i Maglebrænde, der stod for arrangementet. 1876 med smed Hansen som formand.

Tirsdag efter pinse var børn og ungdom igen på pletten, det var dejligt, hvis man fandt en tabt skilling.

De mennesker, jeg har talt med, som kan huske skovballerne, har julelys i øjnene, når de fortæller om og mindes alle de sjove episoder, der var. De glædede sig hele året til den fest.

Tiderne skifter. 1953 blev det sidste skovbal i Stangerup skov holdt. Det er gået som med så mange andre ting: nye folk, nye skikke.

Derfor er skovballerne blevet historie.

Gurli Jakobsen.

Annonce fra Stubbekøbing Avis 1953.

Offentlig SKOVFEST

Maglebrænde Sogns Hundredmandsforening afholder offentlig Skovfest i Stangerup Skov 2. Pinsedag. — Gratis Dans for Børn fra Kl. 16–18. Bal for Voksne fra Kl. 20. Cyklestald og Garderobe forefindes.

Bestyrelsen.

FRA FÆSTER TIL SELVEJER

Det er meget naturligt, at man i landbokredse her på Falster, såvel som i det øvrige land, i første halvdel af 1800-tallet var meget optaget af overgangen til selveje.

Mange eksempler havde vist vejen. Allerede ved godssalget i 1766 havde Sdr. Kirkeby, Virket og Ravnse købt sig selv. Og i 1807 fik bønderne på Vestensborg gods skøde på deres ejendomme.

Efter Folkestyrets indførelse fik Bondevennerne på Rigsdagen i 1851 gennemført en lov, der bestemte, at fæstebønderne skulle gives mulighed for at købe deres ejendomme på rimelige betingelser. Det satte ny fart i udviklingen. Her på egnen blev dette særligt tydeligt indenfor Det Classenske Fideicommis område. Der berettes udførligt herom i Fideicommis'ets godshistorie.

Den nedenfor gengivne skrivelse fortæller, at fæsterne på de gårde, der ejedes af kirkerne, havde samme ønsker. Den fortæller hvordan man prøvede at realisere ønskerne og om, hvilke kanaler man benyttede sig af.

Skrivelsen er en genpart af et brev, provst Heiberg Jürgensen, Riserup, sender til pastor O.D. Lütken i Karleby, der så afskriver det og videregiver det til de pågældende fæstere. Det, der her er gengivet, er sendt til gårdmand Jørgen Jensen Præstbonde, der var fæster på annexgården i Nr. Ørslev.

Genpart:

Stiftsøvrigheden har under 25. januar tilskrevet mig således:

Ministeriet for kirke og undervisningsvæsenet har under 15. januar tilskrevet os således:

Med hr. kammerherrens og Deres Højærværdigheds behagelige skrivelse af 26. september f. å. har ministeriet modtaget de i skrivelsen af 28. november 1854 begjærte taksationsforretninger over værdien af 3 sognekaldet for Karleby-Horreby-Nr. Ørslev menigheder tilhørende fæstegårde med hensyn til hvilke sognepræst Lütken havde anholdt om af ministeriet at erholde opgivet den mindste pris, hvorfor bemeldte gårde kunne tilbydes de nuværende fæstere til ejendom, nemlig:

1: en annexgård i Nr. Ørslev af hartkorn 11 tdr. 7 skp. 1 $\frac{3}{4}$ alb. vurderet til

10.900 rdl.

2: en annexgård i Horreby af hartkorn 4 tdr. 7 skp. 1 fdk. $\frac{3}{4}$ alb. vurderet til
5450 rdl.

3: en mensalgård i Lidstrup af hartkorn 6 tdr. 2 skp. 2 fdk. $\frac{1}{4}$ alb. vurderet til
5150 rdl.

Efter at ministeriet i denne anledning har brevvekslet med indenrigsministeriet, skulle det hermed tjenstligt melde til behagelig efterretning og videre bekendtgørelse, at det er enigt med vedkommende provst såvel som med hr. kammerherren og Deres Højærværdighed, at annexgården i Nr. Ørslev bør forbeholdes kaldet, for at kunne benyttes enten i det hele eller for en del til præstegård i tilfælde af en eventuel om-annectering det til Karleby pastorat hørende sogn. Derimod finder ministeriet, at annexgården i Horreby med undtagelse af $7\frac{1}{2}$ tdr. af gårdens tørvemose, der skulle forbeholdes kaldet og henlægges under præstegården, kan afhændes til fæsteren, såfremt han er villig

til at gå ind på følgende betingelser:

1:

erlægge en årlig afgift af 2 tønder byg per tønne hartkorn, der perpetueres i ejendommen med 1. prioritet og betales med penge efter kapitelstaksten.

2:

betale en købesum af 2900 rdl., der inddrages iblandt stiftes offentlige midler til forvaring til fordel for kaldet.

3:

afholde alle med afhændelsen og hartkornsfordelingen forbundne omkostninger, hvorfor præstens ret til alle 3 tiender af gården samt til aftrædelse og staldrum, når han besøger annexet, forbeholdes kaldet.

Hvad angår mensalgården i Lidstrup, finder ministeriet, at den kan tilbydes fæsteren mod en årlig afgift på 2 tdr. byg per tønne hartkorn foruden købesum af 3100 rdl., samt imod at den kaldet tilkommende andel af tienden forbeholdes kaldet, og at køberen erholder alle med salget forbundne omkostninger.

Om hvorvidt de pågældende fæstere er villige til at gå ind på disse betingelser for bemeldte tvende gårdes overdragelse til dem, derom ville hr. kammerherren og Deres Højærværdighed behageligen affordre dem erklæring inden en passende frist, samt indberette sammes indhold til ministeriet.

3 matrikelsberegninger og 4 kort remitteres, hvilket tjenstligt meddeles Deres Højærværdighed til efterretning og behagelig bekendtgørelse, og hvorfor vedkommende fæstere bedes forelagte en frist af 3 måneder fra dato til at erklære sig om sagen, hvorefter stiftsøvrig-

heden forventer sig underrettet om beslutning.
Bilagene medfølger.

Hvilket hermed tjenstligt meddeles Deres vel-
ærværdighed til behagelig efterretning og vid-
ere bekendtgørelse, hvorfor jeg forventer inden
den af stiftsøvrigheden fastsatte tidsfrist at
modtage den af fæsterne forlangte erklæring.
Ovennævnte bilag medfølge.

Riserup, den 31. marts 1856.

ærbødigst

Heiberg Jürgensen.

Velærværdige hr. pastor Lütken.

at denne genpart er ligelydende med originalen
bevidnes

sign. O.D. Lütken.

Hermed følger det indsendte kort tilbage.

S: T: gårdmand Jørgen Jensen Præstbonde.

Første annexgård er præstegården i Nr. Ørslev.
Som det fremgår kunne det ikke anbefales, at denne
blev solgt til selveje. På det pågældende tidspunkt
var Nr.Ørslev et annexsogn til Karleby pastorat,
ligesom Horreby. Denne ordning var gældende fra 1650
til 1895. For øvrigt til stor utilfredshed for Nr.
Ørslev folkene.

Den omtalte Jørgen Jensen Præstbonde blev altså
ikke selvejer denne gang. Men han havde ikke tabt mod-
et. 10 år efter prøver han igen. Da sender han en ny
ansøgning til de høje myndigheder, og denne gang bliver
sagen behandlet på en anden måde.

På den tid hørte der ikke mindre end godt 117 tdr. land til gården, og man har øjensynlig skønnet, at så meget ikke var nødvendigt til en præstegård, for man deler dette jordtilliggende således, at der bibeholdes 25 tdr. land til præstekaldet og sælger det øvrige til Jørgen Jensen Præstbonde, der hermed blev selvejer ligesom de øvrige bønder i landsbyen. Han havde da været fæster siden 1837, da han giftede sig med den tidligere præstebondes enke.

Dog kunne han fortsat med rette bære tilnavnet Præstbonde, for de 25 tdr. land havde han i fæste hele sin levetid.

Jørgen Jensen Præstbonde flyttede sin gård udenfor byen, og det blev den gård, der i dag hedder Bøgelund, og hvis nuværende ejere er Bjarne og Jytte Jakobsen.

Anden annexgård er den såkaldte Præstbondegård i Horreby, der sammen med 2 andre lå i en række nord for kirken.

Gården mod vest var Pallegården, gården i midten var præstbondegården og den mod øst hed Kølgården.

Som det fremgår af brevet blev præstebonden tilbudt sin gård til selveje, og han fik skøde på den, vistnok i 1859. Senere sker der det, at en datter fra Præstbondegården bliver gift med en søn fra Pallegården, og de to gårde bliver lagt sammen til den gård, der nu hedder Ellehavegård. Navnet Palle er som bekendt stadig knyttet til gården, idet den i dag ejes af Peter og Merete Palle.

Kølgården er derimod borte. De 4 ejendomme, der ligger ved vejen ned mod Horreby Lyng, er oprettet på jord fra denne gård.

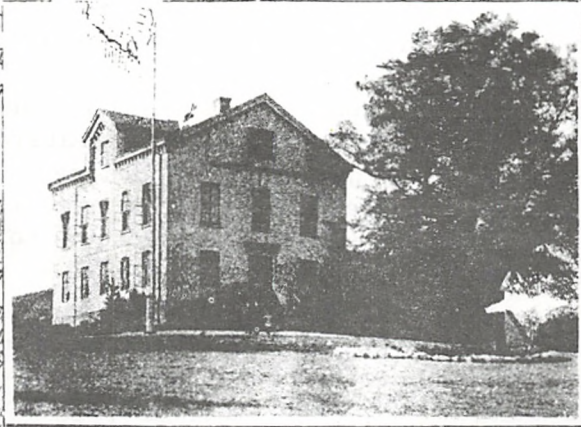
Den 3. gård, der er nævnt, er mensalgården i Lidstrup. Fæstebonden her må have taget imod tilbudet, for det fortælles, at i 1859 får Niels Olsen Præst-

bonde skøde på denne gård. Og den er i denne slægts eje indtil 1924. Da bliver den købt af Peder Johansen, hvis søn og svigerdatter, Borkild og Inga Johansen er de nuværende ejere.

Det omtalte brev har jeg fundet blandt gamle papirer fra gården Vesterhøj i Nr. Ørslev. Øvrige oplysninger er fra folketællingslister og kirkebøger og forskellige slægtsoptegnelser. I øvrigt også fra snak med ældre folk fra de pågældende steder.

K. Holm Pedersen.

MIN BARNDOM PÅ NÆSGAARD

*Henriette la Cour.**Albert la Cour.*

Arne Honoré fra Danmarks Radio lavede i sin tid en serie om "Godtfolk i fortællerhjørnet", og fra en af disse udsendelser har arkivet modtaget et bånd om "Min barndom på Næsgård", fortalt af Jacob la Cour, søn af daværende forstander Albert la Cour.

Albert Philip la Cour er født den 9.12 1841 i Nimtofte Præstegård. I 1860 kom han til København, og 2 år senere fik han landbrugseksamen på Landbohøjskolen og var derefter underforvalter hos etatsråd Tesdorph på Gjedsergård i et par år. Han deltog i krigen 1864 og kom senere tilbage til Tesdorph som forvalter og bestyrer. I 1877 blev Albert la Cour forstander på den Classenske Agerbrugsskole på Næsgård.

Jacob la Cour var født 1887 som nr. 12 i rækken af ialt 13 børn, så der var jo stor forskel på de ældste og de yngste, så nogen egentlig barndon sammen havde de jo ikke. Han fortæller om skolens stiftelse i 1799 af generalmajor Classen. Da bygningerne var færdige, mødte ialt kun 2 elever til fods fra Jylland op, så det var jo ikke meget at starte på. Først 50 år senere, i 1849 kom man i gang.

Omkring 1895 var der i alt 18 landvæsenselever fordelt på 2 hold, det ældste hold blev kaldt "fædrene", det yngste hold "sønnerne". En betegnelse som fortsatte gennem adskillige år. Om sommeren startede arbejdet kl. 6 morgen, hvor forstanderen gennem sin forvalter satte det ene hold i arbejde rundt om i markerne, medens det andet hold gik på skolen. Efter halvanden dags arbejde, byttede man så hold.

For så lille en dreng, som Jacob la Cour var dengang, var det jo en yderst spændende tilværelse at bo på så stor en gård og færdes rundt om. Dengang var der godt 100 malkekøer, 26 heste og en masse grise foruden ca. 300 får, og desuden ungkreaturer, så der var jo noget at se på. Forstanderen red rundt og tilså bedriften, og ofte fik den lille Jacob lov til at ride med på en af de store arbejdsheste, hvilket var en stor oplevelse.

Der var eget mejeri og mølleri på gården også en række håndværkere. Især husker jeg tømmeren, som jeg ofte besøgte. Han lavede alt muligt, bl.a. træredskaber, jeg lærte en masse af ham.

Til gården var knyttet en række husmænd, og Jacob la Cour fortæller levende om en af disse, kusken Jens, som var lidt af en original. Engang skulle han køre min far til et selskab på en nærliggende herregård, også forskellige andre vogne med kuske var mødt op, og medens min far var til selskab, har kuskene i ventetiden jo nok fået en række små "Gwesener", så da de skulle hjem, syntes min far jo nok, at "Jens Kusk" så lidt træt ud. Han satte Jens ind i vognen, sig selv op på bukken og kørte hjem til Næsgård. Næste morgen mødte Jens Kusks kone Karen op i køkkenet, og min mor spurgte bekymret til Jenses helbred. Jo, det var rent forfærdeligt, udbrød Karen, Jens havde 100 grader i feber!

En anden gang skulle Jens Kusk hente gæster i Stubbekøbing, det var i november, så han spændte den lukkede vogn for, men da de drejede ud fra indkørslen, bankede det på ruden, det viste sig, at en af landvæsenseleverne og en ung pige holdt "hyrdetime" i kareten, lidt romantik skulle der jo også være plads til.

Disse husmænd arbejdede på Næsgård fra 6 morgen til 7 aften, afbrudt af $\frac{1}{2}$ times frokost, $1\frac{1}{2}$ times middag og $\frac{1}{2}$ times "midaften". For dette arbejde udover kosten fik de 8 kr. ugentlig, om aftenen fik de ydermere brandevin til maden, men den kostede jo også kun 21 øre pr. flaske.

På båndet fortæller Jacob la Cour levende om de store fester på Næsgård, først og fremmest det årlige høstgilde.

Det foregik i den store maskinhal, hvor der var ryddet, rensset og vasket gulv. Der var sat borde og bænke op langs siderne. I det ene hjørne var der indrettet plads til musikken, og så var der stillet et stort anker øl og en stor dunk med brændevin til fri afbenyttelse.

Overalt var der naturligvis pyntet op med grønt og guirlander. Omkring kl. 12 kom alle husmændene med koner samt alle, der havde hjulpet med høsten. Alle mødte op med spisebestik og bænkede sig ved de lange borde. Så blev der serveret suppe med fedtterninger og suppekød og bagefter kager til dessert, det var festmad.

Efter spisningen gik konerne og børnene tur i haven, medens mændene spillede kort og drak kaffe. Ved 4-tiden om eftermiddagen startede musikken og dansen, og det fortsatte lige til kl. 3 om morgenen. Der var 4-5 musikere fra Stubbekøbing, der spillede. Senere på aftenen kom der også en række private gæster, bl.a. præsten og skovrideren.

En gang om året lånte husmændene heste og vogne fra Næsgård, og så fulgte den årlige skovtur med madkurve til Pomle Nakke, det var en stor dag, især for os børn.

Jacob la Cour fortæller mere om selve forstanderboligen, i sandhed "et hjem med klaver", der blev spillet og sunget meget, et rigtigt grundtvigsk hjem med morgensang hver morgen. Der var jo ikke elektrisk lys/køleskabe dengang, men det gik alligevel. Som nævnt havde gården eget mejeri, og der var et såkaldt "Ishus" med meget tykke mure. Om vinteren blev det fyldt op med læssevis af is og kunne så holde sig køligt hele året.

Al kødet blev slagtet på gården, og det var store mængder med en husholdning på ca. 60 personer. Hver gang slagtede man 2 køer, 3-4 grise og 8 får, vi levede godt. Fideicommiss'et var jo en velhavende institution.

Vi bryggede selv øl, men ikke brændevin, og der blev syltet og bagt meget af de 8 piger i køkkenet, som allerede dengang var forsynet med dampgryder.

Da der var langt til skolen, og landsbyskolerne ikke var alt for gode, kom jeg 12 år gammel på Bogø Kostskole, det var ikke særlig almindeligt dengang, men min ret strenge far mente jo, at jeg skulle lære noget og prøve at komme hjemmefra. Her gik jeg i 4 år. Bogø Kostskole var dengang ret primitiv sammenlignet med nutiden, men vi lærte meget, og jeg husker tiden som ret god.

16 år gammel sluttede Jacob la Cour sin skoletid og kom i købmandslære i Maribo. Det var strengt og krævende for en dreng på kun 16 år. Vi boede 4 elever sammen på et lille 10-12m² værelse med 4 senge, 4 klædeskabe, 2 servanter med vandfæde og ellers intet. Og godt med rotter under gulvet, ikke særligt hyggeligt! Men sådan foregik det omkring 1903. Bortset fra kost og logi fik vi intet i løn i de 4 år, jeg var der, og arbejdstiden var fra kl. 7 morgen til officielt 8 aften, men i reglen blev den mindst 9, inden vi fik ryddet op.

Om morgenen fik vi 2 stk. sigtebrød og en kop tynd te, kl. 8,30 fik vi spegesild og kaffe, og kl. 12 spiste vi middag i 2 hold. Vi fik lidt smørrebrød om aftenen ude i butikken. Jeg husker, vi købte mange æg af bønderne, og ofte var der knækæg imellem, så vankede der et spejlæg til aftensmaden, så det skete jo nok, at vi kom til at lave lidt "knækæg" selv!

Det var en rigtig blandet landhandel, jeg lærte i. Der var malteri, vi handlede med korn og foderstoffer, kul, koks og jern foruden mel, sukker, gryn, kaffe og te, og så var der naturligvis øl og brændevin. Udvalget var jo ikke særligt stort, jeg husker endnu, at der på en af hylderne stod 12 dåser kødkonserver, men der blev næppe solgt mere end én dåse hver anden måned.

Priserne var jo små, så det var jo højt, hvis man kunne sælge for 15-20 kroner til en bonde. Enkelte priser kan jeg endnu huske, nemlig sukker kostede 21 øre/ ½ kg, kaffe 90 øre ligeledes pr. ½ kg, men indkomsten var jo også tilsvarende lille.

Var der så mere tilfredshed dengang? Ja, måske. Især årene på Næsgård, det var jo ligesom et lukket lille samfund, bortset fra min far holdt man ikke aviser dengang, så man kendte ikke meget til omverdenen, det store daglige problem var faktisk kun at få føden, og på Næsgård var der næppe nogen, der led nød. Så jeg tror stort set, man der var tilfredse. Men ellers var jo alt meget "magert".

Jacob la Cour slutter sin fortælling med oplevelser om soldatertiden, et år på Købmandsskolen, derefter 8 år på Sukkerfabrikken i Gørlev, hvorefter han købte et 5½ tdr. land stort husmandssted og anlagde et lille gartneri.

Erik Mahnfeldt

Kilder: Kasettebånd fra Danmarks Radio

Forstander la Cour til hest

ET TILBAGEBLIK I LYSTANLÆGGETS HISTORIE

Et tilbageblik i lystanlæggets historie
fra begyndelsen, 8. maj 1881.

Den 8. maj 1881 udgik der til Stubbekøbing bys
indvånere en indbydelse:

" I erkendelse af, at der her ved vor by, når undtages Dosseringen langs strandens nordside, aldeles mangler spadseregange, og af, at der ligeledes ganske mangler forskønnende anlæg, hvor de af byens indvånere, der ikke have befordring eller evne til at leje sådanne, kunne med deres familie tilbringe en ledig time i nogenlunde behagelige omgivelser, have vi påtænkt at søge en sum tilvejebragt for at købe Strandskrænten langs Stubbekøbing Møllemark, hvor der efter vor mening vil kunne anlægges en overordentlig smuk lille lystskov.

Vi håber, at der, når der ved private midler er tilvejebragt en passende sum, vil vise sig stemning i byens råd for ved offentlige midler at fuldstændiggøre fornøden kapital".

Vi har sikret os ejerens indvilligelse til at sælge den fornødne jord til en pris af kr. 1100 per tønde land og har ment at lade dybden af arealet bestemmes af den kapital, der kan stilles til rådighed. Vi har selv tegnet os for et bidrag og indbyder herved byens indvånere til at medvirke til formålets fremme ved også at tegne sig som bidragydere."

Stubbekøbing, den 8.maj 1881.

P.W.Wulff

Chr. Boas.

Arealet, der var tale om, og som tilhørte "Fibiger-møllen", tidligere Benzons Mølle, lå nord for den gamle Gåbense landevej, hvis rester nu kaldes Gl. Landevej ud mod Grønsund. Det var et stykke tungt, lerholdigt og bakket jord. I tiden mellem de slesvigske krige holdt Skytteforeningen her sine øvelser og sin præmieskydning, og nede under skrænten badede byens mandlige ungdom om sommeren.

Jordstykket, der hørte til Møllegården, lå upåagtet hen lige til 1881, men nu blev der pludselig interesse for arealet ved den gamle postvej til hovedstaden.

Den 30. maj 1881 holdtes et møde, hvor det blev overdraget købmændene Boas og Wulff at tage sig af sagens praktiske gennemførelse. Allerede i et byrådsmøde den 7. juni stillede de 2 herrer forslag om at købe jordstykket, der var på 2,75 ha (5 tdr. land), og prisen var 1000 kr. pr. tønne land. Det tiltrådtes, og i byrådsmødet den 2. august 1881 forelå ministeriets tilladelse til købet.

I samme møde valgtes det udvalg, der i de følgende år skulle lede foretagendet, og det kom til at bestå af:

daværende læge Rostrup
dyrlæge Hans Jensen
købmand P.W. Wulff.

Det vedtoges tillige at anmode førstelærer R.C. Andersen, der på det tidspunkt endnu ikke var indvalgt i byrådet, om at tiltræde udvalget som fjerde mand, et valg, der blev af største betydning for anlægget. Han var den rette mand til at planlægge og lede arbejdet, og Stubbekøbing Lystanlæg blev i virkeligheden hans værk.

Det anerkendte datiden da også, hvad der bl.a. fremgår af, at en vittig taler ved hans 25 års jubilæum 1885 om jubilaren sagde, at "foruden mange

andre gode anlæg har han også anlæg for anlæg".

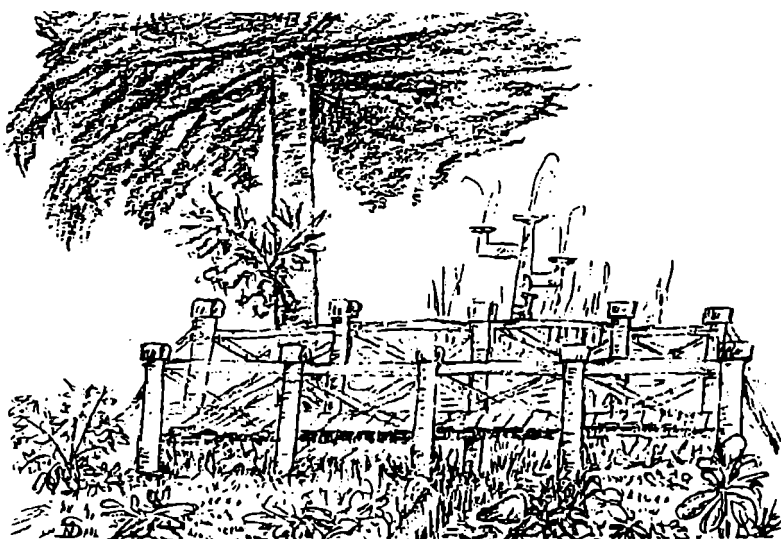
I 19 år til hans død i 1900 gjalt hans daglige vandring efter endt skoletid, anlægget, hvor han og hans trofaste hjælper Jens Rasmussen lidt efter lidt så resultaterne af deres og adskillige andres flid og omhu, skyde frem til glæde for byens borgere.

Ved R.C. Andersens død i 1900 led Lystanlægget et uerstatteligt tab. Som udtryk for borgernes erkendtlighed og for at knytte hans navn uløseligt til anlægget, rejste de 1903 en smuk mindesten for ham ved den store plæne med blodbøgen, men den er dog senere blevet flyttet og anbragt oppe på "Udsigten" på det sted, hvor købmand P.W. Wulff i 1894 lod opføre en træpavillon på skrænten med de to naturtrapper. Pavillonen blev også forsynet med borde og bænke, for at anlæggets gæster kunne have et tilflugtssted, hvis der skulle komme en regnbyge.

Træpavillonen er for længst nedrevet. Og her blev mindestenen over anlæggets skaber opsat, med indskriften:

Ulla Jensen

TAK FOR DIN LIVSGERNING

STUBBEKØBING FOLKEBOGSAMLING

I begyndelsen af 1908 arbejdede en gruppe mennesker med blandt andre dyrlæge Høgild i spidsen for oprettelsen af en folkebogsamling for Stubbekøbing og omegn. Den 5. maj 1908 afholdtes konstituerende generalforsamling for "Stubbekøbing Folkebogsamling" på Freys Hotel, hvor foreningens love efter en livlig forhandling blev udarbejdet. Herfra skal nævnes nogle af paragrafferne:

§ 1:

Foreningens formål er gratis udlån af belærende og underholdende litteratur.

§ 2:

Medlem af foreningen er enhver et år, for hver 50 øre han yder til foreningens kasse. Bidragene til biblioteket opkræves den 1. juni hvert år.

§ 4:

Bestyrelsen består af 5 medlemmer, som selv vælger formand og antager bibliotekar.

§ 7:

Bogsamlingen kan kun nedlægges, når 2 på hinanden følgende generalforsamlinger med mindst 14 dages mellemrum beslutter det med 3/4 af de afgivne stemmer. Bogsamlingen skal da overdrages til kommunen, eller hvis denne ikke ønsker at modtage den, realiseres til fordel for et almennyttigt formål.

Den første bestyrelse kom til at bestå af fabrikant Bille, dyrlæge Høgild, lærene Madsen og Thomsen samt former Petersen. Til revisorer valgtes købmændene Bas-søe og Foldager. Endelig blev lærer Petersen valgt til bibliotekar.

Den 30. oktober 1908 skrev lærer Otto Madsen følgende i Stubbekøbing avis:

"Tirsdag den 3. oktober kl. 8½ vil Folkebogsamlingen begynde sine udlån. For det tilvejebragte beløb er til en begyndelse anskaffet ca. 150 bøger, væsentlig skønlitteratur, såvel dansk som fremmed, dog også en del rejsebeskrivelser og historiske arbejder.

Det må håbes, at biblioteket må blive flittigt benyttet.

Bøgerne kan lånes af enhver i kommunen bosiddende, der er over 18 år, dog kan også unge mennesker under 18 år og sådanne, der ikke har haft bopæl i kommunen, låne, når de medbringer enten et passende beløb som depositum eller kaution fra forældre, værge eller en i kommunen bosiddende borger.

Udlånet er ganske gratis, man behøver ikke at være medlem af foreningen eller have ydet noget som helst bidrag for at låne.

Udlånet vil finde sted på Freys Hotel(over gården) hver tirsdag fra kl. 8½-9½. Et mindre beløb vil blive anvendt til anskaffelse af det bedste af den litteratur, der udkommer i år; en protokol, hvori man kan stille forslag om bøger, som måtte ønskes anskaffede, vil blive fremlagt. Hvis nogen måtte være i besiddelse af bøger, han ønsker at skænke til biblioteket, vil foreningen selvfølgelig være taknemmelig for sådanne gaver".

På foreningens første ordinære generalforsamling aflagde formanden, lærer Otto Madsen, beretning om virksomheden, og heraf fremgik det, at der i tiden fra 3. november 1908, hvor biblioteket åbnede, til 1. maj 1909 havde været over 1.100 udlån til 112 lånere. Bogsamlingen var i løbet af det halve år vokset fra 150 bind til 233, og af disse var de 32 bind modtaget som gaver. I betragtning af samlingens ringe størrelse er antallet af udlån meget imponerende.

Folkebogsamlingen var i 1916 flyttet til skolens gymnastikhus på Rosenvængets allé, og åbningstiden var nu oppe på 2 timer om ugen, idet der også kunne lånes bøger onsdag eftermiddag kl. 4-5.

I 1917 var antallet af lånere steget til 145, og udlånet havde i perioden 10.oktober 1916 til 1. maj 1917 været på 2.014 bøger, hvilket var 3 gange så meget som året før! Bogsamlingen var blevet forøget med ca. 100 bøger og talte nu ca. 700 bøger. På generalforsamlingen 1.maj 1917 blev der rettet en varm tak til lærer cand.mag. Otto Madsen for hans gode uegennyttige arbejde for bogsamlingen.

Han var efter eget ønske fratrådt som bibliotekar i efteråret 1916. Til bestyrelsen genvalgtes købmand Foldager(kasserer) og nyvalgtes lærerne Olsen og Hansen (formand).

I 1918 faldt antallet af lånere atter, idet biblioteket måtte holdes lukket fra den 14. november til den 28. januar på grund af den spanske syge. Udlånet blev i dette år 1,529 bind fordelt på 115 lånere.

Lokalhistorisk arkiv er desværre ikke i besiddelse af Stubbekøbing Folkebogsamlings forhandlingsprotokol eller regnskabsbog, men ved at drage sammenligning med andre foreninger må man formode, at foreningens midler fortrinsvis kom ind gennem medlemskontingentet. På denne tid kunne staten ansøges om tilskud; men da der oprettedes en mængde nye folkebogsamlinger landet over, var antallet af ansøgninger så stort, at man måtte operere med så små tilskud, at de i realiteten var uden betydning.

Indtil 1918/19, hvor staten øgede sit engagement i folkebibliotekssagen, har foreningen sandsynligvis fået et årligt tilskud fra staten varierende fra 10-30 kroner og eventuelt et lignende beløb fra såvel kommunen som amtet.

I 1917 balancerede foreningens regnskab med 217.41 kroner. Udgiften til bogindkøb var den største post

på budgettet, idet bibliotekaren i de første år stort set ikke fik løn for sit arbejde, men blot stillede sig til rådighed i den gode sags tjeneste. Endvidere udgjorde lokaleleje og udgiften til papir og porto kun et ringe beløb - antageligvis 5-30 kroner!

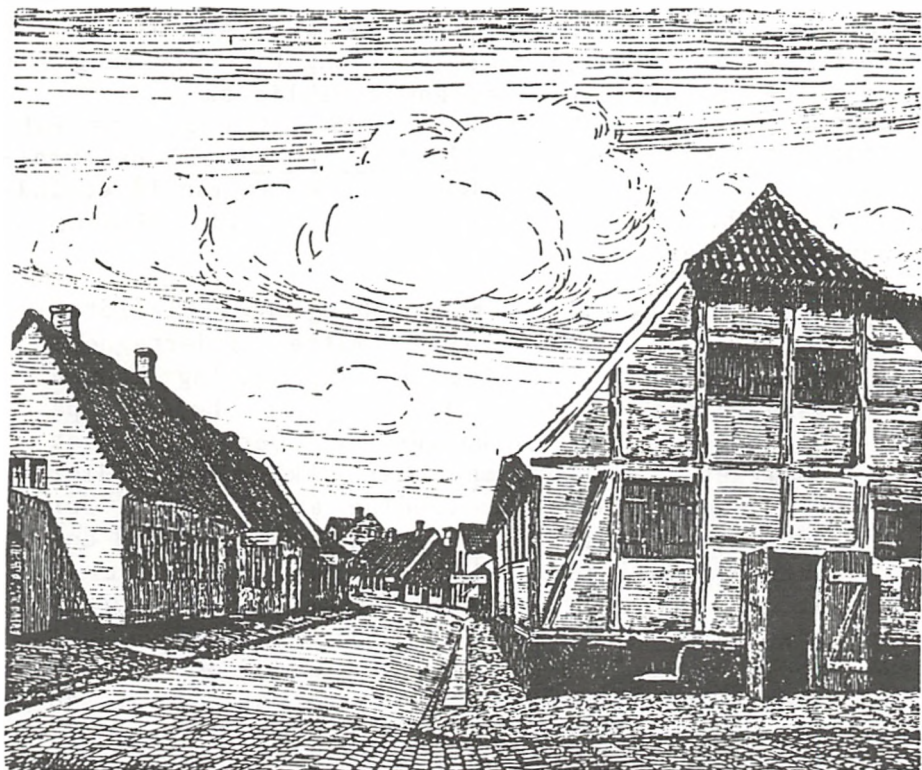
I 1920 blev den første bibliotekslov vedtaget, hvorefter staten bevilgede et grundtilskud på ca. 50% af de stedlige tilskud, såfremt biblioteket kunne opfylde lovens minimumskrav. Blandt andet hedder det i loven, at tilskud kan udbetales til "biblioteker, hvis opgave er at udbrede kundskaber og almindelig oplysning". Det betød, at bibliotekernes bogbestand fremover skulle være alsidig sammensat efter retningslinier fra staten, hvis man ville have statstilskud.

Endelig stillede staten krav om, at det stedlige tilskud skulle være på mindst 50 kroner årligt.

De nye tilskudsregler og de hermed forbundne krav om højnelse af bibliotekets standard gjorde sit til, at Stubbekøbing Folkebogsamling på en ekstraordinær generalforsamling vedtog at lade bogsamlingen overgå til kommunen pr. 1. april 1915. Man besluttede dog at opretholde Biblioteksforeningen af hensyn til det fremtidige biblioteksarbejde i Stubbekøbing.

I forbindelse med at Stubbekøbing Folkebogsamling blev en kommunal institution, flyttede biblioteket til Søndergade 1, og åbningstiden udvidede fra 2½ time til 6 timer ugentligt i 1925/26 og 8 timer i 1926/27 fordelt på 4 dage. Endvidere holdt biblioteket fremover åbent hele året med undtagelse af 3 uger i sommertiden, hvor det tidligere havde været lukket fra omkring 1. maj til 1. oktober.

Bibliotekaren blev fast ansat med en årlig løn på 800 kroner (samme beløb fra 1926-1944!), og husleje, lys, varme og rengøring blev ligeledes en fast udgift på 7-800 kroner om året.

Søndergade 1, Stubbekøbing.

Men de øgede omkostninger resulterede også hurtigt i en stærk stigning i antallet af lånere og udlånte bøger. I 1925/26 havde biblioteket 103 lånere og udlånte 2.784 bind, mens tallene i 1927/28 allerede var steget til 456 lånere (210 voksne og 246 børn) og et årligt udlån på 8.300 bind. Efter 5 år som kommunalt bibliotek var antallet af lånere i 1930/31 steget til 250 voksne og 245 børn, og det årlige udlån var på ikke mindre end 9.813 bøger. Et flot resultat! Bogbestanden voksede ligeledes hurtigt fra 1.194 bind i 1925/26 til 2.484 bind i 1926/27 og 2.890 bind i 1930/31.

I 1934 flyttede biblioteket til Vestergade 37, hvor det med en kort afbrydelse (Vestergade 42) forblev de næste 30 år. Bygningen bruges i dag til serveringssted og kaldes naturligtvis "Det gamle Bibliotek". Gennem et brev dateret 15.11. 1947 fra Statens Bibliotekstilsyns direktør Robert L.Hansen til bestyrelsen for Stubbekøbing folkebibliotek kan man få et indtryk af bibliotekets standard på den tid. Robert L. Hansen skriver:

"Ved et besøg i Stubbekøbing Folkebibliotek den 30. oktober 1947 måtte undertegnede konstatere, at bibliotekets bogsamling ganske øjensynligt ikke har kunnet holdes på det niveau, som ønskeligt er. Det er blevet udmærket benyttet, men har ikke haft midler til at indkøbe de nødvendige erstatninger for udslidte bøger. I særdeleshed frembød dog børnebogsamlingen et trist syn, og da det jo er af den allerstørste betydning, at børn og unge har en god og fyldig bogsamling til rådighed, såsom det jo er dem, der senere skal udgøre bibliotekets lånerbestand, som jo kun kan opdrages til at behandle bøgerne godt, når de har været vant til at få pæne bøger i hænderne, vil Bibliotekstilsynet tillade sig at henstille til bestyrelsen at optage forhandling med kommunen om en reorganisation af denne børnebogsamling. Vi ville foreslå at anmode om en 3-årig bevilling på 1.500 kroner om året. Samtidig vil man foreslå bestyrelsen at anmode om en forhøjelse af det årlige tilskud til at omfatte lokale og lys og varme. Biblioteket vil i kraft af det deraf følgende statstilskud blive i stand til at opbygge en bogbestand, der i højere grad opfylder bibliotekslovens bestemmelser om en alsidig og velholdt bogbestand, end det er muligt med dens nuværende pengemidler".

Underskrevet: Biblioteksdirektøren.

I 1958 fejrede Stubbekøbing Folkebibliotek 50 års jubilæum, og bogbestanden udgjorde da 6.600 bind, og det årlige udlån var på over 15.000 bøger. Allerede på den tid talte man om at flytte biblioteket, idet de 2 lokaler på Vestergade var alt for små og utidsvarende til at drive bibliotek i.

Det lykkedes at få bygget et lokale på 159 m² til folkebiblioteket i forbindelse med udvidelsen af Stubbekøbing skole, og den 1. maj 1964 kunne biblioteket byde sine lånere velkommen i de nye omgivelser på Rønvej 1.

Efter kommunesammenlægningen i 1970 kom der gang i biblioteksplanlægningen, idet de små deltidsbiblioteker i kommunen ikke længere kunne tilfredsstille befolkningens krav til biblioteksvæsenet; dertil var såvel lokalerne som materialebestandene for små. Da biblioteksloven endvidere pålagde kommuner med over 5.000 indbyggere at oprette et bibliotek med en ugentlig åbningstid på mindst 20 timer og med faguddannet personale, besluttede byrådet i 1975 at bygge et nyt hovedbibliotek i Stubbekøbing.

Mandag den 23. november 1977 åbnedes det nye bibliotek på Dosseringen 3 i en dejlig bygning på knap 1.000 m² med en smuk beliggenhed. Pudsigt nok kom biblioteket således næsten tilbage til det sted, hvor Folkebogsamlingen blev oprettet og startede sit udlån i 1980, idet Stubbekøbing Bibliotek ligger på det nu nedrevne Freys Hotels gamle grund.

GID DET MÅ FÅ LOV TIL AT LIGGE HER MANGE GODE ÅR
ENDNU!

Jørgen Beyer Clausen.

" ÆREKRANDS / HIMMELBREV "

Su Dønde, Adam var; det fælle Stammebræder,
 Og her i Hændernd, som sig raa Vind forlader,
 Og ræstet vel til Hæde, laugvæde vrede sig,
 At blive i sit Hæde Indkastema lyttelse.

Den Væder, som med Ven sit Afsind her besvæder,
 Og et ved Færdigang med Herren sig forkynder,
 Han har, Jættelste: at helle Jættel og kun
 Det sig og sine Væde af Afsind og af Væde.

Ufærdig ed Hæde og æstgulle løter,
 At man en detente gudstædtlige Væde aar,
 Som et forkynder sig i skal i tenne Væde,
 At han geraver, et sig hæder til Væde Dæ.

Ser, hær det løter hæde, en Døntemænd at hæde,
 Som kun i Hædernd Hæde til sine Væde hæde.
 Og Uet ind vel hæde hæde: ser, hær Ufærdigstet
 I hær Døge Ufærdig, som ser Uet i Hædernd.

Han med sin Døntemænd med Uet i Jættel grodet
 Han ved, som Jættelste, i Hædernd Uet skal hær,
 Og Jættelste Hæde ind, hær mangler dag et Væde;
 Uet hædernd hær hær et Hæde lide Hæde.

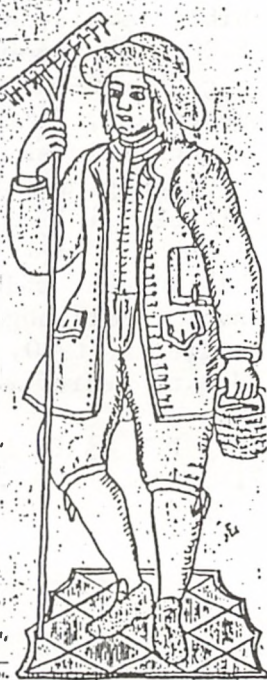
O, æde Hædernd? Ufærdig hær hær hær,
 Væde Uetlig tu hær hær, at æstgulle og hær;
 Da et et nogen Hæde æstgulle og hær,
 Uet hær, som Adam hær, og hær et god Væde.

Hær velig hær, du forlænder blue Dæde,
 Væde hær og æstgulle Dæde i Hædernd Dæde æstgulle;
 Du hær, Uet en Som, og æstgulle hær du Uet,
 Uet hær hær hær hær, hær du hær hær.

Uet hær ved Uet en Hæde, vil hær hær et hær, hær,
 Som kun du til Uet Uet hær Uet hær hær,
 At det raa Væde skal hær hær et hær vel;
 Og Jættelste engang Uet hær hær Uet.

Uet, kun i Hædernd hær til Hædernd, du hær;
 Hær, den Hædernd i Hædernd med du hær;
 Uet hær hær hær hær, og du hær du Uet;
 Uet hær ved du hær Uet ind æstgulle hær.

Uet hær med Hædernd hær hær, hær hær hær,
 Som hær hær hær hær hær hær hær hær;
 Uet, du hær hær hær hær og Uet hær hær hær,
 Uet hær hær i Uet hær hær hær hær.

Teksten på "Himmelbrevet" lyser som følgende:

En Bonde Adam var, vor første Stammefader
Og hver i Bondestand, som sig på Gud forlader
Og passer vel sit Kald, kan stadig vente sig.
At blive i sit Huus fuldkommen lykkelig.

Den Bonde, som med Bøn i sit Arbejd her begynder
Og ej ved Lediggang mod Herren sig forsynder,
Han har Forjættelsen: At høste Frugt og Løn.
For sig og sine Børn af Arbejde og af Bøn.

Erfarenhed os klart og øjensynlig lærer,
At man en bedende gudfrygtig Bonde ærer,
Som ej fordyber sig stærkt i denne Jord,
At han derover ej sig holder til Guds Ord.

See, hvor det lader smukt, en Bondemand at finde,
Som kun i Herrens Navn vil sine Neger binde.
Gak ind i hans Huus: se hvor Velsignelsen
Hver Dag tilskikkes ham fra Gud i Himmelen.

Han med sin Hustrue kan med Lyst i Jorden grave:
Han ved, han Frugterne i Høstens Tid skal have.
Og falder Misvæxt ind, ham mangler dog ej Brød,
Thi Herren lader her ej Sine lide Nød.

O, ædle Bondestand! lykkelig du bør hede,
Naar tidlig du har lært, at arbejde og bede;
Da er ej nogen Stand mer ypperlig og sød,
End den, som Adam først, og siden os gav Brød.

Hvor rolig sidder du forinden dine Døre,
Naar Krig og andet Ondt i Landet Oprør gjøre;
Du synger Gud en Sang, og ofrer ham din Lov,
Fordi han skjænker dig alt, hvad du har Behov.

Glæd dig ved Bøn og Flid, dit Kald her at forette,
 Saa kan du til din Gud din Tillid stadig sætte,
 At det på Jorden skal gaa dig og Dine vel,
 Og Frelseren engang omfavne Eders Sjæl.

Pløj kun i Herrens Navn dit Sædeland, din Ager,
 Naar du din Frelsermand i Hjertet med dig tager:
 Saa lykkes alting vel, og du udi din Stand
 Skal blive vel din Flid en velbeholden Mand.

Gudsfrygt med Nøjsomhed dig saadan Vinding giver,
 Som Rigdom meer end nok for dig og Dine bliver,
 Thi, hvo som gjør sin Flid og Gud for Øjne har,
 Skal aldrig i sit Boe befinde tomme Kar.

Himmelbreve var breve, som man antog var faldet ned fra Himlen, indeholdende en befaling til mennesker fra Gud. De kendes i de fleste europæiske lande, og deres oprindelse stammer helt fra senantikken og den tidlige middelalder.

I Danmark fandtes de ofte hængende i bondestuer i glas og ramme og skulle beskytte mod brandfare og lynnedslag.

I den første slesvigske krig købte tusindevis af tyske soldater i Hamborg trykte sedler. Disse sedler skulle gøre dem "hårde", så kugler ikke bed på dem. De er fundet på valpladser hos faldne soldater.

Brevene kunne indeholde påbud om at holde Guds bud, undertiden forbundet med trusler eller løfter, hvilket bevirkede, at de blev brugt som amuletter.

Denne Ærekrands eller Himmelbrev er således blevet anvendt som amulet. Jørgen Jørgensen, Maglebrænde, født 1883, var en overgang maskinpasser på Bogøfærgen. I sin fritid stangede han ål og faldt engang udenbords under denne syssel. Han blev reddet, "fordi jeg havde brevet inderst på brystet".

Kilder: H. F. Feilberg: Dansk Bondeliv
 Lademanns Leksikon.

DAGLIGLIV HOS H.P.KOCH I HORBELEV PRÆSTEGÅRD.

Da kronen solgte ud af sine ejendomme på Falster i 1766 var der i Horbelev by 16 gårde og 4 huse samt en mølle, der hørte under kronen, men nu kom ind under Korselitze. Nogle af gårdene havde ligget øde under svenskekrigene, og det er svært at få nogen til at tage de forfaldne gårde i fæste. Derfor blev nogle af gårdene nu nedlagt, så der kun blev 8 gårde tilbage, samt en mølle og 14 huse, alle ejendommene var endnu her i 1787 beliggende inde i byen. Det var først i 1793, at byen som den første under Korselitze gods blev udskiftet, og 3 af gårdene blev udflyttet.

På det tidspunkt boede der i Horbelev 123 personer, og heraf boede de 19 i præstegården, der dengang var byenes største gård med sine 180 tdr. land jord, hvoraf en del var mose og skov.

De 4 gårde i byen var tidligere underlagt præstegården som mensalgods, men var nu også kommet ind under Korselitze gods.

Præstegården var en 4-længet bindingsværksbygning med stråtag i stil med datidens bøndergårde, men anseligere, navnlig stuehuset, der var en del større end andre gårdes.

I den nordre længe var der kostald og vognremise med portindkørsel i midten. Ladebygningen var i den vestre længe, og mod øst lå længen med skolestue, hestestald og karlekammer m.m..

Men her i præstegården boede Hans Peter Koch, som var blevet sognepræst i 1766, og han var først gift med færgemandens datter fra Gaabense, Sophie Christiane Tjellesen, med hvem han fik 2 børn, inden hun døde efter kun 4 års ægteskab.

30 år gammel blev H.P. Koch gift anden gang med en 15-årig Lucia Olsen, købmandsdatter fra Saksøbing, med hvem han fik 18 børn.

Men trods sin unge alder klarede hun opgaven som husmoder i det store hus med hjælp af sin mand, der hver morgen inden han forlod sovekammeret, instruerede hende i dagens gøremål, og så var den lille Lucia ellers kone for at få sat piger og karle i sving.

H.P. Koch stod selv op mellem kl. 4 og 5, hvad enten det var sommer eller vinter. Uden at tænde lys gik han i køkkenet, hvor han havde en lerskål hængende på væggen, den vaskede han sig først i, hvorefter han skyllede den og fyldte en pægl vand i skålen, som han derefter benyttede som drikkeskål. Tredie gang han fyldte skålen var for at måle vand til en lille kaffekedel. Om sommeren gjorde han ild på skorstenen i køkkenet, om vinteren i sin kakkelovn, og medens

kaffevandet kogte, studerede han flittigt, og først når han havde drukket sin kaffe, vækkede han de øvrige beboere i huset, for inden han var færdig med sit morgenritual, måtte ingen andre i huset røre sig.

Derefter studerede han så igen til kl. 10.00, hvorefter han gik en runde i mark og stald og gav sine ordrer for dagen, og derefter sov han til middag til kl. 12.00.

Kl. 12.00 skulle maden stå på bordet, og brødet med brødkniv ligge ved siden af pastorens plads. Når bordbønnen var bedt, skulle enhver sige til pastor Koch, hvor meget brød han ville have, men hvis nogen havde bedt om for lidt, kunne de dog få mere. Men hvis nogen levnedede, gik præsten rundt og stoppede det tiloversblevne i lommen på dem, der havde levnet.

En halv time senere blev der drukket kaffe, og så arbejdede en flittige præst til kl. 17.00, hvor der så blev drukket te, hvorefter H.P. Koch så brugte et par timer på sygebesøg eller havearbejde.

Kl.19.00 stod aftensmaden på bordet, og så snart den var spist, bød pastoren godnat og gik i seng, også selv om der var gæster, og husets medlemmer kunne lave nok så meget støj, det skulle være, det hørte han ikke.

Der var en besætning på 22 køer samt en tyr, 15 får, 24 lam, 2 væddere og 3 beder samt lidt svin til eget forbrug. Endvidere var der 12 heste samt 2 stude, som blev brugt til trækdyr på de lave engarealer, hvor der ikke kunne køres med hestene, og selvfølgelig var der også gæs og ænder samt høns og duer.

Det krævede selvfølgelig et stort folkehold til at passe jord og besætning samt den store have, der hørte til gården.

Af faste folk på gården var der en gårdskarl, en havekarl, samt en røgter og en dreng, og til tider

var der også en kusk, og derudover var der så høstfolk og hovfolk og i 1787 var der 4 tjenestepiger, der var Kirsten Jesdatter, en gammel pige på 50 år, hun var før pige, og så var der Anna Petersdatter, som var køkkenpige og barnepigen Anna Margrethe, samt bryggers- og malkepigen Kirsten Andersdatter.

Gårdskarlens arbejde var at sørge for, at jordene blev pløjet, harvet og sået, hestene striglet og fodret en gang hver time dagen igennem, samt når folkene var i marken at påse, at der var hakkelse og korn i muleposerne til hestene, når folkene skulle bede, han skulle også holde vogne og redskaber i orden.

I tærskeloen stod der en grøn fjælvogn, 2 arbejdsvogne, slæder, en tospands-kane samt en kane til én hest, og så stod der en postvogn, og når den ikke var i brug, skulle den være tildækket, så den ikke blev støvet og snavset.

Og i vognremisen stod endvidere en karet til 4 personer og Chaise, samt en mælkevogn, samt en holstensk vogn med 3 sæder.

Gårdskarlen skulle endvidere føre tilsyn med hovfolk og høstfolk, så de udretter, hvad de bliver sat til, samt at ingen forlader deres arbejde, om vinteren før solen går ned, om sommeren ikke før kl. 7 om aftenen.

Havekarlen skulle gøre alt arbejde, som blev ham anvist i haven og hjælpe med at holde opsyn med hovfolkene og opmuntre dem, så arbejdet kunne gå raskt, og se at det blev gjort forsvarligt. Desuden var det hans arbejde at skuffe kornet på lofterne en gang om ugen, og sørge for brænde og tørv, samt fodre svin, gæs og duer og ellers deltage i alt arbejde i marken, når det var nødvendigt.

Røgteren skulle passe kvæg og får forsvarligt, om sommeren når de stod i tøjlr på marken, flytte dem

mindst 5 gange dagligt, samt vande dem 2 gange dagligt, om vinteren var det hans arbejde at tildanne så mange tøjrpæle, som han skulle bruge sommeren igennem, og han skulle selvfølgelig også sørge for foder til kvæget, når de var på stald, samt skære hakkelse, når der ikke var andet arbejde.

Dagen begyndte om vinteren kl. 6 med, at karlene skulle muge ud i staldene, samt fodre og strigle hestene. Pigerne skulle have malket køerne og gjort rent i stuerne, samt have fodret høns og ænder, så alle havde spist davre, så dagens arbejde kunne begynde kl. 8 om morgenen, om sommeren dog en time før.

Ingen af folkene måtte forlade gårdene på noget tidspunkt af døgnet, uden at de i forvejen havde indhentet tilladelse af præsten eller hans kone, ligesom al sværmen og banden var forbudt i daglig tale. Kortspil om penge var også forbudt, og tobaksrygning var kun tilladt om aftenen og da kun i borgestuen.

Karlene måtte ikke gå i seng før kl. 9, men alle, både karle og piger skulle være i seng præcis kl. 10.00 medmindre de havde særlig tilladelse til at være oppe, f. eks. når der var gæster i præstegården.

Karlene fik 6 Rdlr. ekstra om året, røgteren 4 Rdlr. for at give afkald på den daglige ration af brændevin, som var almindeligt på gårdene på den tid.

Jo, der var nok at se til i det store hus, for her i 1787 var der 8 hjemmевærende børn og en gammel faster samt tjenestefolkene, og så var der en ung mand, der underviste børnene for at tjene lidt, medens han studerede teologi.

Den unge mand hed Jens Michael Hertz, og blev senere biskop i Ribe og gift med en datter fra præstegården, Christiane Sophie Koch, og da hun døde i 1804, blev han gift med en anden datter af pastor Koch, den 36-årige Elise.

En anden datter blev også gift med en biskop, P.P.Bugge i Trondhjem i Norge.

Nicoline Lucia, den yngste af børnene blev gift med forpagter Schierming på Bjerregård, da manden døde, flyttede hun ind ved siden af præstegården sammen med en datter Charlotte på 15 år, og de havde en tjenestepige.

Da pastor H.P. Koch døde i 1806, blev hans søn Hans Christoffer Koch sognepræst i Horbelev, han havde siden 1798 været residerende kapellan i Falkerslev, med bopæl i anneksgården der.

Og Hans Christoffer Koch efterlod sig også 3 sønner, som blev præster, heraf 2 i Horbelev og en i Nr. Vedby.

Den sidste af sønnerne, som hed Hans Christoffer Elers Koch, var provst, og da han døde i 1894, var det slut med slægten Koch i præstegården i Horbelev.

Pastor Koch

Provst Koch

Bent Koch.

Kilder: Lolland-Falsters Folketidende 27/11-1967.

Folketællingslister 1787.

HANS EGEDE OG STUBBEKØBING

HANS EGEDE, Grønlands apostel, var - som flere andre betydelige danskere - nordmand, om end på fædrene side af dansk slægt. Han fødtes på sorenskrive-rens gård i Trondenæs sogn i Nordnorge i 1686 og døde i præstegården i Stubbekøbing i 1758.

Som 22-årig blev han efter at have studeret teologi i København kappelän på sin hjemegn, men fik senere embede i Lofoten.

Han har selv betegnet sig som "en mand med uroligt gemyt og brusende affekter" og det beskedne fiskersogn har nok været for lille en virkeplads for hans dynamiske natur. I hvert fald fik han den tanke, at der burde drives missionsvirksomhed på det fjerne Grønland, et område, som man vidste eksisterede, men som man næsten havde mistet forbindelsen med. Man vidste, at udvandrede nordboere i middelalderen havde bosat sig på Grønland, og man formodede, at deres efterkommere stadig boede der.

Der var ikke langt fra idé til handling hos Hans Egede, og han begyndte at presse på over for såvel biskopper som kongen Frederik d. 4., for at skaffe sig tilladelse og midler.

Endelig i 1721 nåede han sit mål, at komme af sted mod Grønland som missionær, men også - hvad der nok har fremmet sagen noget hos de verdslige myndigheder - som handelsmand, nemlig som leder af det nystartede forretningsforetagende, "Det Bergenske Kompagni".

Stedet er ikke her til en nærmere beskrivelse af de problemer, der opstod ved hans ankomst til landet - nordboerne var uddøde, men landet var beboet af nye

indvandrere, eskimoerne - ej heller hele det kæmpe-mæssige arbejde, han gik i gang med, og som i nogen grad lykkedes for ham, ikke mindst ved hjælp fra hans børn samt hans stærke og modige 13 år ældre hustru, GERTRUD RASK.

Der er skrevet meget om hans spændende arbejde, men her må vi nøjes med at konstatere, at efter hustruens død i 1735 slog hans kræfter ikke til, og han forlod Grønland i 1736 som en sørgende og bitter mand, idet dog andre, især hans søn, Poul Egede, fortsatte missionsarbejdet.

Han tog bolig i København, og inden længe havde han genvundet sine kræfter, og han var da i stand til - om end han aldrig genså Grønland - stadig at virke for missionen. Det lykkedes for ham således at få oprettet et seminarium til uddannelse af lærere og præster, der skulle arbejde i Grønland, og han forblev til sin død rådgiver både for ledelsen af missionen og for handelskompagniet.

I 1740 udnævntes han til biskop over Grønland. En datter af Hans Egede og Gertrud Rask var imidlertid blevet gift med den norske præst, Laurids Jakobsen Alsbach (1712-1762), der i en kortere årrække havde virket som missionær i Christianshåb.

Alsbach var i 1740'erne sognepræst i Vardal i Aggershus stift i Norge, og der eksisterede det ejendommelige familieforhold mellem ham og Hans Egede, at denne et års tid efter tilbagekomsten til Danmark giftede sig med Alsbachs moder, enkefru Mettea Dau. Hans Egede var altså gift med sin svigersøns moder.

I 1747 var Hans Egede blevet træt af København, han blev løst fra sit arbejde ved seminariet og rejste sammen med sin hustru til Vardal, hvor de tog ophold hos præstefamilien.

I 1750 byttede Pastor Alsbach embede med sognepræsten i Stubbekøbing, Niels Jespersen Glatved, og Hans Egede og fru Mettea fulgte med familien Alsbach til Stubbekøbing og blev installeret i præstegården.

Det er lidt uklart, hvor præstegården i Stubbekøbing lå i 1750, men noget tyder på, at den har ligget øst for kirken i nærheden af Klokkerpladsen. Den historisk interesserede apoteker H.Reddelien (1855-1920) mente dog især på grundlag af mundtlig overlevering at kunne fastslå, at den gamle præstegård havde ligget, hvor præstegård og posthus nu er.

Så levede Hans Egede da sine sidste år i Stubbekøbing. Han havde som ung givet sig af med alkymi i håb om at kunne fremstille guld til finansiering af missionsarbejdet. Nu genoptog han sine alkymistiske eksperimenter og brugte i øvrigt en del tid til brevveksling med venner og forbindelser på Grønland. Der findes også en del breve, sendt til den danske styrelse for Grønlandsmissionen.

Således svarer han den d. 16-2 1752 på en forespørgsel fra "Missionskollegiet" om hans syn på, om missionærer på Grønland bør forblive i deres gerning til deres død eller afløses efter et vist åremål.

Et andet eksempel: Den 3-1 1753 skriver Hans Egede - også til "Missionskollegiet" - om missionerne i Christianshåb og Godthåb, hvor grønlænderne ikke holder sig til de udsendte dansk/norske missionærer, men slutter op om "De mähriske Brødre" (Herrnhuterne, også kaldet Brødremenigheden), der havde fået lov til at missionere, men som i nogen grad betragtedes som konkurrenter.

En - set med vore øjne - pudsige episode indtraf lørdag d. 17. august 1754. Stubbekøbings daværende byfoged, Christian Nielsen Bentzon, der var kendt

og frygtet for sit stridbare sind, var uvist af hvilken grund blevet forbitret på bl.a. sognepræsten, og nævnte dato mellem kl. 9 og 10 aften gik han, fortæles det i "Stubbekøbing gennem Tiderne", gennem gaderne i kompagni med seks personer og med musikanter foran.

Han lod musikanterne blæse på valdhorn forskellige steder for at genere uvenner, og ved 10-tiden nåede de til præstegården, hvor de først spillede for hr. Alsbachs vinduer og dernæst ud for biskop Egedes værelser.

Hans Egede døde i præstegården i Stubbekøbing den 5. november 1758. Han begravedes efter sit ønske på Nikolaj kirkegård i København ved Gertrud Rasks side. Hans anden hustru overlevede ham et par år og bisattes i Stubbekøbing kirke.

Pastor Alsbach døde allerede i 1762 og efterfulgtes af sin senere svigersøn, Jacob Johan Lund.

Allerede i 1778 beskrev pastor Lund, der da var blevet provst på Møn, Hans Egedes gerning i en stort anlagt biografi, og det hedder heri bl.a. om Hans Egedes sidste år i Stubbekøbing:

"Alt hvad jeg med fuldkommen vished kan berette om salig biskoppens ophold i Stubbekøbing består af følgende: Man ærede der hans ihukommelse med en længsel og et eftermæle, som var ham værdigt. Man kendte ham som den sande kristen og skjulte veldæder, som med største flid tildækkede sin godgørenhed mod byens fattige, og, for at kunne gøre meget godt af små indkomster, levede som en stor økonom. Hvert et skridt, han gjorde, var ærværdigt, og hans levede var opbyggelse. Han var fornøjet i Gud, derhos munter, altid sine venner behagelig. Til over de halvfjerdsindstyre år var hans øjne gode og hans kraft ikke fortæret".

Om Hans Egedes død beretter provst Lund følgende:

"Fra Stubbekøbing behagede det hans Herre at hjemkalde ham. Han tænkte på døden allerede mens han var rask.

"Børn", sagde han til sin familie, I behold-
er mig ej længe". Vemodige spurgte de, hvorfor,
da han ej var syg. "Jo", svarede han, "mig har
forekommet om natten, at nogle salige afdøde
har vinket ad mig". Videre sagde han: "Jeg vil
begraves hos min hustru i København, og vidste
jeg, at I ej ville efterkomme min begæring, så
ville jeg nu rejse ind for at dø der".

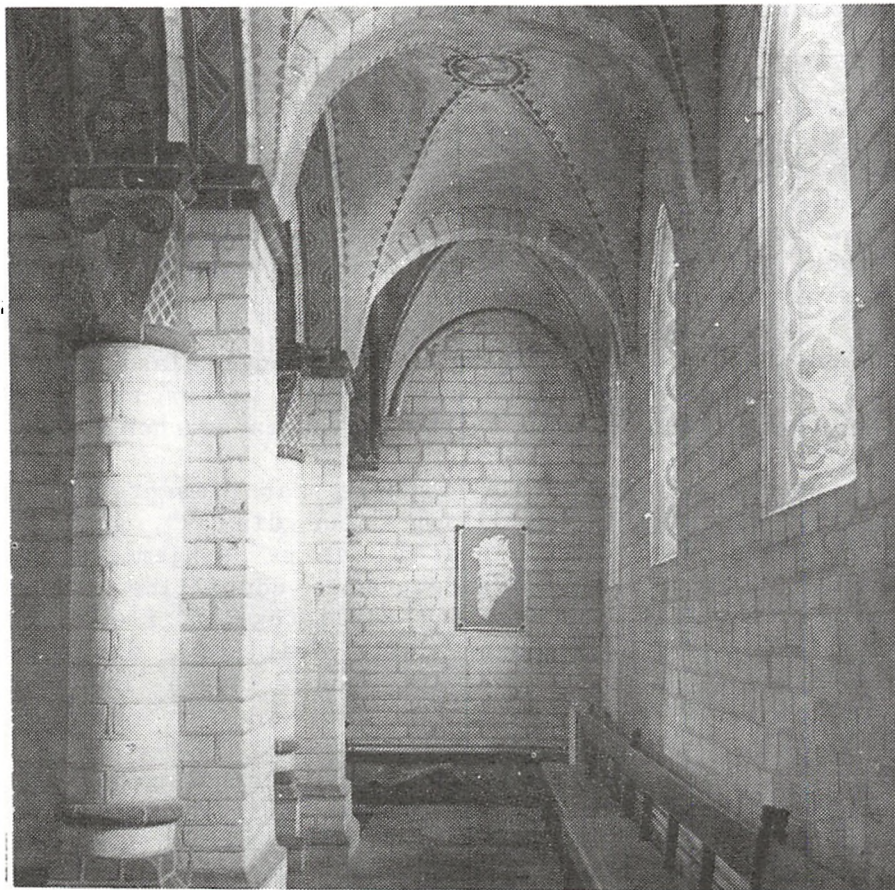
Endnu var han frisk, men kort derefter ind-
fandt sig en epidemisk sygdom i Stubbekøbing,
af hvilken han og blev angreben, hvorefter han
levede en føje tid, uden helsen, dog ej senge-
liggende, blev svagere, lå stille hen uden at
tale, en dags tid, og sagte hensov, just på
sin fødselsdag, vist født i døden til et langt
herligere og evigt liv".

Pastor Lund fortsætter:

"Efter at hans ligbegængelse var holdt i Stub-
bekøbing, og talen af herredsprovsten over de
ord hos Johannes: Han var et skinnende og brænd-
ende lys, blev hans levninger derefter efter
hans begæring indført til staden og tidlig før
dag bisat hos den så kære hustrus støv til en
stor hjerterørende længsel og følelse hos den
overværende søn professor Poul Egede. Hvor gerne
havde jeg dog set hans fader, den nu salige
mand, hvis fornemste begivenheder jeg har
andraget hidindtil. Vi har hans portræt i
familien, og hos velbemeldte søn findes
originallet: Det regelretteste ansigt, mer

langagtigt end rundt, blond, og af den slags, som alderen ej bider på. Den velskabte, krumme næse. En ærværdig, høj pande. Blå, talende øjne, noget inddybede, hvilke forkynder forstand, mod, ærlighed og standhaftighed".

I Stubbekøbing kirke findes en smuk mindetavle, opsat i 1947 af Egede-Glahn selskabet (efterkommere af Hans Egede), med følgende påskrift:

HANS EGEDE GRØNLANDS APOSTEL TIL MINDE

Kai Vestergård.

Kilder: Liisberg: Stubbekøbing gennem Tiderne.
 J.J. Lund: Biskop Hans Egedes Levnet (1778)
 Louis Bobé: Meddelelser om Grønland (1936)

ÅRSBERETNING 1989

Efter vel overståede Stavnsbåndsfestligheder, har året indtil nu været præget af arbejde inden for selve Arkivet. Billedregistreringen er nu inde i en vældig fremgang, ikke mindst takket være en dygtig og interesseret medarbejder i det daglige, nemlig Vibeke Ravn-Mortensen, som fuldtids indtil videre hjælper mig med de mange opgaver.

Tiden hvor vi skal igang med de mange glasnegativer fra afdøde fotograf Poul Jensen, nærmer sig heldigvis, hvilket vi alle i arbejdsgruppen ser hen til.

En gruppe af Nr. Ørslev-beboere har præsenteret en yderst interessant udstilling "Kend din by", som vor arbejdsgruppe fik lejlighed til at se på Hjemmeværns-gården i Nr. Ørslev bygade. Denne udstilling bliver nu flyttet til Stubbekøbing Bibliotek, så flere får lejlighed til at studere dette initiativ, som forhåbentlig kan smitte af til andre sogne indenfor vor kommune.

En stor tak til Lokalhistorisk Forenings gode samarbejde, ikke mindst Foreningens sidste donation: en super elektronisk skrivemaskine, som Arkivet har fået stillet til rådighed, hvilket bevirker, at vi nu selv kan skrive det endelige manuskript til Årsskriftet og meget andet.

Også tak til Stubbekøbing Bibliotek for behageligt samarbejde og naboskab.

Til slut en særdeles varm tak til hele arbejdsgruppen bag Arkivet, uden dens hjælp var det ikke gået, ikke mindst ved indsamling af arkivalier.

ERIK MAHNFELDT
leder af Lokalhistorisk Arkiv
for Stubbekøbing Kommune

ÅRSBERETNING 1988 - 1989

Lokalhistorisk Forening for Stubbekøbing Kommune

Igen i år kan vi se tilbage på et godt arbejdsår. Foreningen har nu 176 medlemmer. Vi synes det er en god tilslutning, foreningen har, men der er da stadig brug for og plads til nye medlemmer.

Lokalhistorisk forening er oprettet som støtteforening for Lokalhistorisk Arkiv. Arkivet arbejder under kommunalt regi og kan derfor ikke modtage økonomisk støtte udefra.

Lokalhistorisk forening kan modtage støtte og så overføre det til arkivet. I årets løb har vi med tak modtaget støtte fra Landbrugslotteriet, den nedlagte Bregninge Brugsforening, Andelsbanken, Aastrups Sogns Mindelegat samt overskud fra Stavnsbåndsjubilæet på Corselitze.

Pengene er bl.a. anvendt til indkøb af gamle matrikelkort over Aastrup og Horbelev sogne, tilskud til flagallé i Horbelev samt tilskud til deltagelse i kursus for arkivets medarbejdere.

Udgivelsen af årsskriftet er det, der kræver mest arbejde, men også det, der belaster foreningens budget mest.

I den forbindelse vil jeg gerne rette en varm tak til Erik Mahnfeldt, Bent Koch og Kaj Vestergaard Madsen. De tre trækker det største læs. Men dernæst skal der rettes en varm tak til alle bidragydere.

Tak for artikler, fotografier og tegninger. Tak fordi I har været med til at huske lokalsamfundets historie.

Efter kommunesammenlægningen i 60'erne og 70'erne blev mange lokale foreninger og institutioner nedlagt, og mange steder følte man den lokale identitet truet. Det blev kernen til oprettelsen af mange lokalhistoriske foreninger.

Både initiativerne og kræfterne til at drive disse foreninger er kommet fra lokalbefolkningen.

Dansk Folkemindesamling efterlyser gamle såvel som nye bysange. Har din by en bysang, vil Dansk Folkemindesamling være taknemmelig for et eksemplar. Også her gælder det: Hjælp os at huske! Det, der er nyhedsstof i dag, er historie i morgen.

Kristine Asser Hansen

Støt Lokalhistorisk arbejde -

bliv medlem af

LOKALHISTORISK FORENING

for Stubbekøbing kommune
årligt kontingent: kr. 40,-

Nærmere hos:

Kristine Asser Hansen	53 84 40 12
Bent Koch	53 84 51 43
Hans Jacobsen	53 84 41 97
Eli Jensen	53 84 51 42
K. Vestergaard Madsen	53 84 23 86

eller

på Lokalhistorisk Arkiv
Biblioteket
Dosseringen 3
Stubbekøbing

53 84 15 29

onsdag

kl. 10 - 13

torsdag

kl. 17 - 19

